

**Załącznik do Uchwały
Nr XXXII/161/09 Rady Gminy Łowicz
z dnia 28 sierpnia 2009 roku.**

***PLAN ROZWOJU LOKALNEGO
GMINY ŁOWICZ
NA LATA 2008 – 2015***

SPIS TREŚCI

Wstęp	4
1. Obszar i czas realizacji Planu Rozwoju lokalnego	5
2. Aktualna sytuacja społeczno – gospodarcza na obszarze gminy	5
2.1 Podstawowe dane dotyczące gminy	5
2.1.1 Położenie, powierzchnia, ludność	5
2.1.2 Środowisko przyrodnicze	8
2.1.3 Historia gminy Łowicz	10
2.1.4 Kultura	11
2.2 Zagospodarowanie przestrzenne	12
2.2.1 Infrastruktura techniczna	12
2.2.2 Własności nieruchomości w gminie	18
2.2.3 Stan obiektów dziedzictwa kulturowego	24
2.2.4 Uwarunkowania ochrony środowiska	27
2.3 Sfera społeczna	33
2.3.1 Sytuacja demograficzna i społeczna na terenie gminy	33
2.3.2 Warunki i jakość życia mieszkańców, w tym poziom bezpieczeństwa	34
2.3.3 Grupy społeczne	37
2.3.4 Infrastruktura społeczna	39
2.3.5 Rynek pracy	41
2.3.6 Współpraca z organizacjami pozarządowymi	43
2.4 Sfera ekonomiczna	46
2.4.1 Gospodarka	46
2.4.2 Turystyka	57
2.5. Identyfikacja najważniejszych problemów Gminy Łowicz	59
2.5.1. Wykaz najważniejszych problemów	59
2.5.2. Analiza SWOT	61
3. Cele ogólne i szczegółowe rozwoju obszaru gminy	66
4. Zadania zmierzające do poprawy sytuacji w Gminie Łowicz.	71
4.1 Rozwój infrastruktury technicznej i systemu komunikacji	71
4.2 Poprawa stanu środowiska naturalnego	71
4.3 Poprawa warunków życia mieszkańców	71
5. Realizacja zadań i projektów	72
5.1 Projekty i zadania rozpoczynające się w latach 2008-2013	72
5.2 Projekty planowane do realizacji po 2013 roku – projekty długoterminowe.	77
6. Powiązania zadań z innymi działaniami realizowanymi na terenie gminy /powiatu /województwa	78

7. Oczekiwane wskaźniki osiągnięć Planu Rozwoju Lokalnego	81
8. Plan finansowy na lata 2008 - 2013	83
9. System wdrażania	85
10. Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej przyjętego Planu Rozwoju Lokalnego	87
10.1 System monitorowania i sposoby oceny Planu	87
10.2 Sposoby inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi.	87
10.3 Działania informacyjne i promocja Planu Rozwoju Lokalnego	88

WSTĘP

Niniejszy Plan Rozwoju Lokalnego dla Gminy Łowicz na lata 2008-2015 opracowany został dla stworzenia możliwości realizacji najważniejszych celów rozwojowych gminy. Głównym zadaniem Planu jest zaprogramowanie działań samorządu w dłuższej perspektywie czasowej.

Plan Rozwoju Lokalnego przyczynić się ma do realizacji strategicznych inwestycji w gminie poprzez koncentrację i optymalizację wykorzystania środków własnych gminy oraz maksymalne wykorzystanie dostępnych środków z Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej.

Niniejszy Plan został sporządzony w oparciu o „Zasady przygotowania Planu Rozwoju Lokalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007 - 2013” stanowiące załącznik do Uchwały Nr 424/08 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 9 kwietnia 2008 roku. W dokumencie tym zaprezentowano obligatoryjne składniki oraz przykładową strukturę planu rozwoju lokalnego i w oparciu o nią został przygotowany niniejszy Plan.

Plan Rozwoju Lokalnego powstał przy zaangażowaniu osób fizycznych i podmiotów prywatnych z terenu Gminy. Jego najbardziej istotne elementy związane z propozycjami konkretnych działań i priorytetami rozwojowymi były konsultowane ze społecznościami wchodzącymi w skład Gminy oraz proponowane przez samych mieszkańców.

1. OBSZAR I CZAS REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Obszar, na którym będą wdrażane działania przewidziane w niniejszym dokumencie obejmuje teren wyznaczony granicami administracyjnymi gminy wiejskiej Łowicz. Czas realizacji zadań, o których mowa w Planie Rozwoju Lokalnego przygotowano na lata 2008 - 2015 .

Rezultaty i oddziaływania niektórych zadań, szczególnie tych rozpoczętych w latach 2010 - 2015 obejmą także następny okres programowania.

2. AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA NA OBSZARZE GMINY

2.1 PODSTAWOWE DANE DOTYCZĄCE GMINY

2.1.1 POŁOŻENIE, POWIERZCHNIA, LUDNOŚĆ

Gmina wiejska Łowicz leży w centralnej części powiatu łowickiego, w województwie łódzkim. Zajmuje powierzchnię 133 km² i liczy 7 512 mieszkańców. Stolicą gminy jest miasto Łowicz, siedziba odrębnej administracyjnie gminy miejskiej.

Ogólna charakterystyka Gminy Łowicz	
Typ gminy	Gmina wiejska
Powierzchnia	133 km ²
Ludność	7 512 os.
Średnia gęstość zaludnienia (liczba osób na 1 km ²)	55,48 os./1km ²
Ilość sołectw	26
Ilość miejscowości	27

Gmina podzielona jest na 26 sołectw, które obejmują 27 miejscowości. W granicach administracyjnych gminy położone są następujące sołectwa:

1. **Bocheń** - w którym występuje 95 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 8,49 ha.
2. **Dąbkowice Dolne** – znajduje się: 66 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 8,00 ha.
3. **Dąbkowice Górne** - obejmuje 56 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 7,66 ha.
4. **Guźnia** - znajduje się w nim 55 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 7,17 ha.
5. **Jammo** - występuje w nim 97 gospodarstwa o przeciętnej powierzchni 7,30 ha.
6. **Jastrzębia** - znajduje się w nim 90 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 3,76 ha.
7. **Klewków** - zlokalizowanych w nim jest 53 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 5,95 ha.
8. **Niedźwiada** - występuje w nim 78 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 5,59 ha.
9. **Malszyce** - znajduje się w nim 57 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 3,04 ha.
10. **Mystkowice** - zlokalizowanych jest 46 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 10 ha.
11. **Otolice** - znajdują się w nim 47 gospodarstwa o przeciętnej powierzchni 7,99 ha.
12. **Ostrów** - w sołectwie jest 41 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 10,69 ha.
13. **Parma** - znajdują się w nim 120 gospodarstwa o przeciętnej powierzchni 4,009 ha.
14. **Placencja** - występuje w nim 63 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 3,69 ha.
15. **Pilaszków** - zawiera 59 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 9,75 ha.
16. **Popów** - znajduje się w nim 150 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 3,67 ha.
17. **Szczudłów** - obejmuje 21 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 7,73 ha.
18. **Świące** - znajduje się w nim 21 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 7,78 ha.
19. **Strzelcew** - znajdują się w nim 129 gospodarstwa o przeciętnej powierzchni 2,78 ha.
20. **Świerz Pierwszy** - obejmuje 54 gospodarstwa o przeciętnej powierzchni 7,21 ha.
21. **Świerz Drugi** - znajduje się 86 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 7,33 ha.
22. **Wygoda** – znajduje się tu 112 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 5,75 ha.
23. **Zabostów Duży** - znajduje się 85 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 5,58 ha.
24. **Zabostów Mały** - zawierający 60 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 5,17 ha.
25. **Zawady** - znajduje się w nim 93 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 7,67 ha.
26. **Zielkowice** - obejmuje 203 gospodarstw o przeciętnej powierzchni 3,09 ha.

Mapa województwa łódzkiego z podziałem na powiaty.

Mapa powiatu łowickiego.

Sąsiadami administracyjnymi gminy Łowicz są:

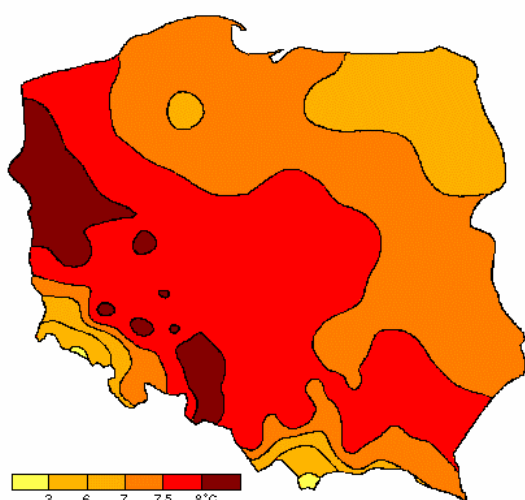
- Od północy - gminy Chańsko i Kocierzew Południowy,
- Od wschodu - gmina Nieborów,
- Od południa - gminy Domaniewice i Łyszkowice,
- Od zachodu - gminy Bielawy i Zduny.

Pod względem geograficznym gmina Łowicz położona jest w szerokim pasie Niziny Środkowomazowieckiej w centralnej części powiatu i przecięta jest doliną rzeki Bzury. Gmina znajduje się między dwoma dużymi ośrodkami miejskimi: Łodzią i Warszawą, z którymi ma bezpośrednie połączenie drogowe i kolejowe. Gmina otacza pierścieniem miasto Łowicz, które stanowi centrum życia kulturalnego i edukacyjnego mieszkańców gminy Łowicz oraz okolicznych gmin.

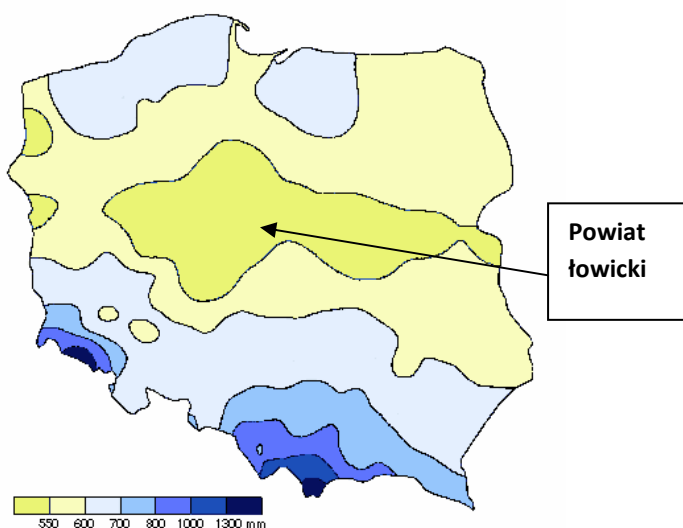
2.1.2 ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Klimat

Krajobraz ziemi łowickiej ożywiają łagodne garby polodowcowych moren, urozmaica rzeka Bzura z licznymi dopływami. Przebiega tędy strefa ścierania się morskiego klimatu zachodnio-europejskiego i kontynentalnego wschodnio - europejskiego. Średnia roczna temperatura wynosi ok. 7-8 °C, zaś poziom opadów atmosferycznych kształtuje się w granicach 550 mm.

Średnie temperatury roczne
(wg danych IMGW)

Średnie opady roczne
(wg danych IMGW)

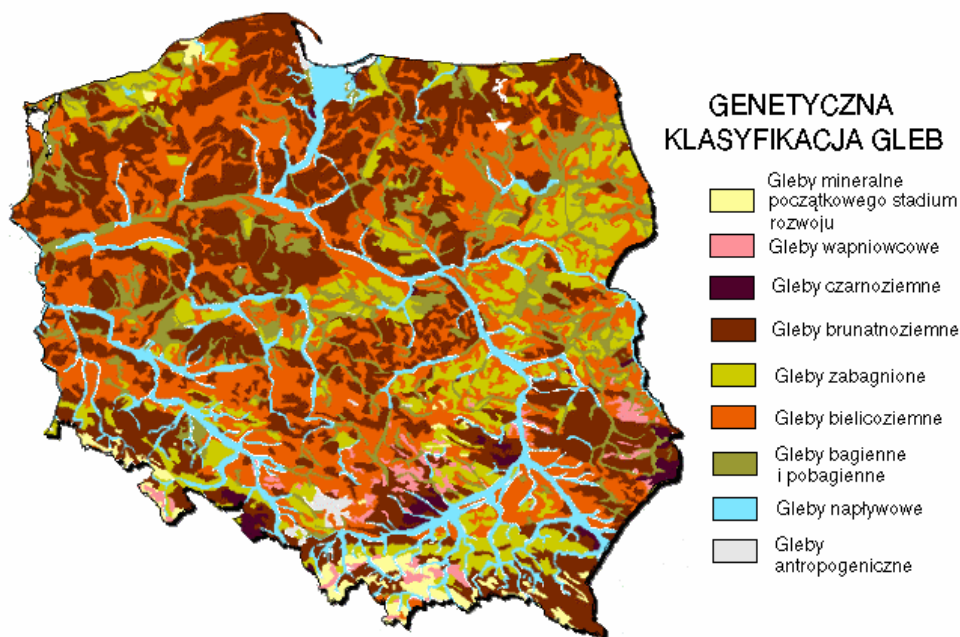
Gleby

Gleby w gminie Łowicz mają przewagę form bielcowych, które zalegają na glinach i piaskach, tylko gdzieniegdzie występują obszary typowo żwirowe i torfowe.

Na terenie gminy występuje 10974 ha użytków rolnych z czego:

- w klasie II – 157,45 ha,
- w klasie III - 1855 ha,
- w klasie IV - 3052,40 ha,
- w klasie V - 4263,60 ha.
- pozostałe grunty znajdują się w klasie VI.

Generalnie najcenniejsze zasoby występują we wsiach Popów, Zabostów Mały, Zabostów Duży, Niedźwiada, Małszyce, Świeryż Pierwszy, Świeryż Drugi oraz Bocheń i Dąbkowice Górne.

Genetyczna klasyfikacja gleb.

Cechą charakterystyczną gleb występujących na terenie gminy Łowicz jest znaczne zakwaszenie (wynoszące w granicach 61-80%), co wymaga przede wszystkim wapnowania regeneracyjnego. Występuje mała zasobność w potas, magnez i fosfor, co wpływa na zmniejszenie i pogorszenie jakości uzyskiwanych plonów.

Lesistość

Kompleksy leśne, będące bogactwem gminy, zajmują łączną powierzchnię 1249 ha co stanowi aż 8,6% ogółu powierzchni gminy (średnia powiatu łowickiego – ok. 2%). Największe występują w części południowo-zachodniej gminy i stanowią własność Skarbu Państwa. Mniejsze powierzchnie leśne znajdują się we wsiach Zawady, Wygoda, Otolice oraz Strzelcew. Są to rozdrobnione kompleksy leśne z niewielkim zróżnicowaniem roślinności.

Zasoby wodne

Przez centralną część gminy - z zachodu na wschód, płynie rzeka Bzura. Obecnie obserwuje się stały proces jej oczyszczania. Do większych cieków należą także: Słudwia, Bobrówka, Zwierzyniec z Zielkówką oraz Uchanka. Na terenie gminy, a szczególnie w jej części południowej znajdują się inne ciek wodne (bez nazw własnych) oraz rowy melioracyjne. Ciek te są zanieczyszczone środkami do produkcji rolnej.

Nowym elementem w krajobrazie gminy jest zbiornik wodny pozostały po eksploatacji żwiru i piasków w obrębie Wału Dąbkowickiego (na wysokości Dąbkowic Górnych).

2.1.3 HISTORIA GMINY ŁOWICZ

Tereny obecnej gminy Łowicz wpisane są w historię ziem Powiatu Łowickiego, której historia (jako jednostki polityczno-administracyjnej) sięga XIX wieku. Do czasów rozbiorów ziemie te należały do powiatów: rawskiego, gąbińskiego i sochaczewskiego w województwie rawskim. Po III rozbiorze Polski ziemie gminy Łowicz znalazły się w departamencie warszawskim, zaś w czasach Królestwa Polskiego weszły w skład województwa mazowieckiego. W 1849 roku ukształtował się natomiast teren powiatu, zbliżony do obecnego kształtu. Wybuch I wojny światowej spowodował zakończenie administracji rosyjskiej i wprowadzenie obwodów niemieckich. Tuż przed wybuchem II wojny światowej tereny obecnej gminy Łowicz (wraz z powiatem) znalazły się w granicach województwa łódzkiego. W 1939 roku Powiat Łowicki wraz z gminą został wcielony do dystryktu warszawskiego w Generalnym Gubernatorstwie. W czasie wojny na terenie powiatu działała armia podziemna oraz konspiracyjne struktury państwa polskiego. Po zakończeniu wojny powrócono do charakteru administracji sprzed 1939 r. (system ten przetrwał do reformy administracji w 1954 r.). W 1972 r. podjęto uchwałę w sprawie utworzenia gmin w województwie łódzkim. Na terenie obecnego Powiatu Łowickiego utworzono ich 11, m.in. Gminę Łowicz. W 1975 roku znalazły się one na terenie nowo utworzonego województwa skierniewickiego, a w 1999 roku (po jego likwidacji) ponownie znalazły się na terenie województwa łódzkiego.

Gmina jest położona pomiędzy tzw. Wzgórzami Domaniewickimi, a korytem Bzury, po obu stronach rzeki. Nazwa miejscowości Łowicz wywodzi się od nazwy osobowej „Łowik”, istnieje też hipoteza o pochodzeniu nazwy od słowa „łowić”, polować, co może mieć związek

z lasami, miejscem nadającym się do łowów. Podobnie Kazimierz Rymut podaje, że słowo Łowicz pochodzi od nazwy osobowej „Łowik”¹. Niektórzy wywodzą nazwę od łowienia ryb.

Obszar dzisiejszej gminy przynależał do kasztelanii łowickiej zwanej Księstwem Łowickim, stanowiącej dobra ziemskie arcybiskupów gnieźnieńskich na Mazowszu. Po włączeniu dzielnic mazowieckiej do Korony, dobra łowickie weszły w skład województwa rawskiego. Województwo dzieliło się na ziemie: rawską, sochaczewską i gostyńską. Obszar gminy w części wchodził w skład ziemi sochaczewskiej, a wioski położone na północ od Łowicza do ziemi gostyńskich, i przetrwał w tych granicach do upadku Rzeczypospolitej.

Po trzecim rozbiore dobra arcybiskupie uległy konfiskacie na rzecz rządu pruskiego. W czasach Królestwa Polskiego weszły w skład województwa warszawskiego. W 1837 r. przeprowadzona zastała reforma administracyjna wg wzorców rosyjskich, województwa przemianowano na gubernie, następnie zaś obwody na powiaty. Powiat Łowicki wszedł do guberni warszawskiej. W 1849 r. ziemie dzisiejszej gminy zostały włączone do powiatu łowickiego. W wyniku reformy administracyjnej gmin ukazem carskim z 1859 r. utworzono gminy Dąbkowice, Kompina, Bąków z siedzibą w Zdunach i Jeziorko, od 1869 Jeziorko z siedzibą w Chaśnie. Największy obszar na terenie dzisiejszej gminy zajmowała gmina Dąbkowice z wioskami Bocheń, Mystkowice, Parma, Placencja, Dąbkowice, Jamno, Jastrzębia, Ostrów, Otolice, Pilaszków, Urbańszczyzna Wygoda i Zawada. W gminie Bąków znalazły się: Świącie, Klewków, Niedźwiada i Świeryż, w gminie Jeziorko: Strzelcew i Szczudłów, w gminie Kompina: Małszyce, Popów, Zielkowice, Zabostów Mały i Duży.

Należy zaznaczyć, iż po upadku Rzeczypospolitej dobra łowickie weszły w skład dóbr rządowych, zaś po klęsce napoleońskiej obszar dóbr prymasowskich stał się prywatną własnością cesarską. W 1820 r. Aleksander I postanowił o przekazaniu Wielkiemu Księciu Konstantemu „titulo gratuito” dóbr łowickich. W ich skład weszły liczne folwarki, wioski i wójtostwa m.in. Popów, Dąbkowice, Strzelcew, Placencja, Jamno, Bocheń, Wygoda, Klewków, Świeryż, Guźnia, Strzelcew, Mystkowice, Zawady, Urbańszczyzna, Jastrzębia, Mysłaków, Ostrów.

2.1.4 KULTURA

Gmina Łowicz bardzo szeroko kultywuje tradycje łowicką i miejscową. Przez lata na terenie gminy można było podziwiać charakterystyczne, niebieskie chałupy łowickie ozdobione pięknymi białymi kwiatami.

Do dzisiaj przetrwała w gminie żywa sztuka ludowa. Jej elementy widoczne są w strojach ludowych (pasiaki łowickie), twórczości artystów ludowych: hafciarstwo, wycinankarstwo, bibułkarstwo, rzeźba, garncarstwo, wikliniarstwo oraz tańcach i pieśniach ludowych kultywowanych przez prężnie działające Koła Gospodyń Wiejskich oraz Dziecięcy Zespół Ludowy „Jarzębina”.

---

¹ K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1987, s. 141.

2.2 ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

2.2.1 INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Komunikacja

Układ sieci drogowej w gminie Łowicz tworzą drogi krajowe, drogi wojewódzkie, drogi powiatowe i gminne oraz drogi niepubliczne. Gmina Łowicz znajduje się między dwoma ośrodkami miejskimi: Łodzią i Warszawą, z którymi ma bezpośrednie połączenie drogowe i kolejowe.

Stan ilościowy dróg gminnych i dojazdowych na dzień 31 grudnia 2008 roku przedstawia się następująco:

- Drogi gminne mają długość 27,60 km, w tym drogi o nawierzchni utwardzonej 18,60 km, a o nawierzchni gruntowej 9 km.
- Drogi dojazdowe do gruntów rolnych i leśnych mają długość 263,90 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 53,64 km.

Istniejący ogólnopolski układ drogowy.

Istniejący układ drogowy w Gminie Łowicz

Stan techniczny systemu komunikacyjnego gminy jest niezadowalający i wymaga znacznych nakładów. Dotyczy to przede wszystkim konieczności dostosowania nawierzchni i szerokości dróg do aktualnego, zwiększonego natężenia ruchu i przenoszonych obciążeń. Drogi nie posiadają też takich elementów jak odwodnienie, przepusty, zjazdy itp.

Podstawowym środkiem przewozowym w zakresie transportu zbiorowego jest autobus, który przede wszystkim zapewnia codzienny dojazd dzieci i młodzieży do szkół, w mniejszym zakresie - dojazd dorosłych do pracy (ze względu na rolniczy charakter gminy). Na terenie gminy znajdują się przystanki PKS. Stan transportu zbiorowego oceniany jest jako

niewystarczający, jednak ze względu na niewielką liczbę osób korzystających z tego transportu przyszłościowym rozwiązaniem może okazać się transport busami 8-osobowymi. Przeważają przejazdy w kierunku i z kierunku Łowicza.

Obszar gminy przecinają:

- linia kolejowa dwutorowa, zelektryfikowana Sochaczew - Kutno,
- linia kolejowa dwutorowa, zelektryfikowana Skierniewice - Łowicz,
- linia kolejowa jednotorowa, zelektryfikowana Łódź-Bednary.

Na przecięciach z drogami publicznymi występują przejazdy kolejowe niestrzeżone.

Na obszarze gminy istnieje przystanek kolejowy osobowy w Niedźwiadzie. Dla obsługi pasażerskiej posiadają znaczenie stacje kolejowe Łowicz Główny i Łowicz Przedmieście oraz przystanki w Grudzach i Bobrownikach.

Obszar gminy jest położony w zbliżeniu do projektowanej autostrady A2 z węzłem w Łyszkowicach. Głównymi osiami komunikacyjnymi gminy są drogi krajowe Nr 2 i Nr 14 oraz drogi wojewódzkie Nr 703 i 584, przecinające obszar gminy na kierunkach północnym, południowo-zachodnim, zachodnim i wschodnim. Do dróg krajowych i wojewódzkich są włączone wszystkie drogi powiatowe rozchodzące się promieniście w 8 kierunkach.

Układ dróg publicznych tworzą:

a) drogi krajowe:

- Nr 2 Warszawa - Poznań,
- Nr 14 Łowicz-Łódź,
- Nr 70 Łowicz-Huta Zawadzka,

b) drogi wojewódzkie:

- Nr 584 Łowicz - Sanniki,
- Nr 703 Łowicz - Poddebice,
- Nr 704 Jamno - Brzeziny.

c) drogi powiatowe:

- Nr 2119E Złaków Kościelny - Niedźwiada - droga Nr 2,
- Nr 2707E Wejsce - Kocierzew - Łowicz,
- Nr 2713E Wejsce - Łowicz,
- Nr 2720E Strzelcew - Sromów,
- Nr 2721E Popów - Kompina,
- Nr 2722E Niedźwiada - Klewków,
- Nr 2723E droga przez wieś Niedźwiada,
- Nr 2747E Lisewice - Bocheń,
- Nr 2748E Ostrów - Mystkowice - Droga Nr 703,
- Nr 2749E Maurzyce - Pilaszków - Grudze,
- Nr 2750E Grudze - Bobrowniki
- Nr 2751E Seligów - Łowicz,

→ Nr 2752E Łowicz - Polesie,

d) drogi gminne:

→ Nr 105056E (Marianka Duża) gr. gm. Chaśno - Niedźwiada-Stara Wieś,

→ Nr 105059E (Goleńsko) gr. gm. Chaśno - Małszyce,

→ Nr 105251E Świeryż II - Świeryż I,

→ Nr 105252E Świeryż I - gr. Gm. Zduny (Szymanowice),

→ Nr 105253E Strzelcew - Popów,

→ Nr 105254E Świące - Ostrów,

→ Nr 105255E Bocheń - gr. gm. Zduny (Strugienice),

→ Nr 105256E Bocheń - dr. Woj. Nr 703 - Dąbkowice Dolne,

→ Nr 105257E Guźnia - Dąbkowice Dolne,

→ Nr 105258E Pilaszków - Jamno-Smug,

→ Nr 105259E dr. Woj. 703 - Jastrzębia - dr. Kraj. Nr 14,

→ Nr 105530E gr. m. Łowicz - gr. gm. Łyszkowice (Uchań Dolny).

Energia elektryczna

Obecnie wszystkie gospodarstwa domowe w gminie Łowicz są zelektryfikowane. Energia elektryczna wykorzystywana jest do oświetlenia, zasilania sprzętu domowego oraz do zasilania urządzeń rolniczych służących produkcji rolnej. Zaopatrzenie w energię elektryczną obszaru gminy oparte jest o następujące urządzenia i sieci:

- główne punkty zasilania położone w Łowiczu, GPZ-Sochaczewska (Łowicz-1) dla północnej części gminy i GPZ-Kolejowa (Łowicz-2) dla południowej części gminy,
- linię elektroenergetyczną średniego napięcia wychodzącą z GPZ Sochaczewska i GPZ Kolejowa ukształtowaną w pierścień, obsługującą południową część gminy,
- linie elektroenergetyczne średniego napięcia kierunku Zduny, Wyborów i Kompina, obsługujące północne fragmenty gminy,
- liczne odgałęzienia linii elektroenergetycznych średniego napięcia ze stacjami transformatorowymi (74 obiektów) o dostatecznej gęstości.
- urządzenia i sieci posiadają rezerwę możliwości dostarczenia energii odbiorcom a zaopatrzenie w energię elektryczną nie stanowi problemu o decydującym znaczeniu dla rozwoju gminy.

Energia gazowa

Poprzez obszar gminy (Zielkowice) przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia DN200 Skierniewice - Łowicz. Stacja redukcyjna gazu z wysokiego na średnie ciśnienie usytuowana jest na terenie gminy we wsi Zielkowice. Na obszarze gminy nie występują jednak odbiorcy gazu przewodowego średniego ciśnienia. Rozpowszechniona jest natomiast forma zaopatrzenia w gaz (propan-butan) w 11kg butlach. Dystrybucję wspomaga gęsta sieć punktów wymiany butli - minimum jeden punkt na miejscowość.

Sieci średniego ciśnienia na obszarze gminy mogą być oparte o stację redukcyjną usytuowaną w Łowiczu. Program gazyfikacji gminy wymaga pełnej koordynacji z programem gazyfikacji miasta Łowicza na zasadzie rozbudowy sieci już istniejących w południowej i północnej części miasta.

Zaopatrzenie w energię ciepłą

Głównym czynnikiem grzewczym na terenie gminy pozostaje węgiel i produkty węglopochodne. System ogrzewania pomieszczeń oparty jest o paleniska piecowe, z instalacją centralnego ogrzewania lub bez takiej instalacji. Sporadycznie występują instalacje centralnego ogrzewania oparte na oleju opałowym lub gazie Propan-Butan.

Część dużych, gminnych obiektów użyteczności publicznej zostało wyposażone w kotłownie olejowe, tj.: Gimnazjum w Popowie, Szkoła Podstawowa w Popowie, Szkoła Podstawowa w Niedźwiadzie, Szkoła Podstawowa w Bocheniu.

Telekomunikacja

Gmina posiada dogodne warunki rozwoju sieci telekomunikacyjnej z uwagi na:

- przebieg sieci telekomunikacji międzymiastowej, ze stacją łączności w Łowiczu,
- rozwiniętą sieć kablową opartą o centralę telefoniczną w Łowiczu, wraz z przyłączami do poszczególnych abonentów,
- stosunkowo gęstą sieć telefoniczną w obszarach zabudowy zagrodowej.

Obszar gminy jest w zasięgu cyfrowych telefonii komórkowych.

Zaopatrzenie w wodę

Sieć wodociągowa obejmuje 100% obszaru gminy. Na jej terenie znajduje się łącznie 8 ujęć wody zlokalizowanych we wsiach: Bocheń, Dąbkowice Górne, Jamno, Jastrzębia, Niedźwiada, Placencja, Zabostów Duży, Zawady. Przy wszystkich ujęciach znajdują się stacje uzdatniania wody. Zaopatrzenie w wodę spełnia zapotrzebowanie tak konsumpcyjne jak i do celów produkcyjnych rolnictwa.

Ilość i jakość wytwarzanej wody dla celów produkcyjnych i komunalnych jest czynnikiem decydującym o możliwościach rozwoju rolnictwa intensywnego, technologii wodochłonnych i mieszkalnictwa.

Wodę dostarczają do poszczególnych siedlisk sieci wodociągowe obejmujące wszystkie pasma zabudowy zagrodowej na obszarze gminy. Od każdego ujęcia wody rozchodzą się sieci w układzie promienistym tworząc osiem odrębnych układów. Ponadto wieś Małszyce i Świeryż Doły zasilane są z ujęcia w Goleńsku (gmina Chąšno), Zielkowice III, Klewków przy drodze Nr 2 i Jastrzębia w rejonie wysypiska zasilane są z sieci komunalnej miasta Łowicza.

Program wodociągowania siedlisk w zasadzie jest zakończony. Funkcjonuje 1914 przyłączy do gospodarstw domowych. Pozostałe w niewielkiej liczbie siedliska:

- zaopatrują się z własnych ujęć i nie chcą rezygnować z ich eksploatacji,
- zaopatrują się ze studni i w przewadze dotyczy to siedlisk położonych w oddaleniu od głównych pasm zabudowy.

Z programu zaopatrzenia w wodę wynikają następujące zadania do realizacji:

- a) wykonanie spinek wodociągów:
  - Niedźwiada i Goleńsko (gmina Chaśno),
  - Jamna, Jastrzębi i Dąbkowic Górnych,
  - Placencji i Zawad,
- b) likwidacji stacji uzdatniania wody w Jamnie i Dąbkowicach Górnych,
- c) wymiana sieci w: Niedźwiadzie, Świeryżu Pierwszym, Świeryżu Drugim, Klewkowie i Niedźwiadzie z azbestowej na PVC,
- d) budowa nowej stacji uzdatniania wody w Niedźwiadzie,

Gospodarka ściekowa

Podstawowym celem systemu odprowadzania i oczyszczania ścieków jest ochrona wód płynących i podziemnych przed wpływami szkodliwymi obszarów zabudowanych.

Obecnie sieć kanalizacyjna, o dobrym stanie technicznym, obejmuje na terenie gminy długość 18 954,70 mb, tj.:

- 6 115 mb sieci kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej w miejscowościach **Jastrzębia i Pilaszków**
- 2 562, 70 mb sieci kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej w miejscowości **Popów**
- 4 642 mb sieci kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej w miejscowości **Małszyce**
- 5 635 mb sieci kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej w miejscowości **Zabostów Mały i Zabostów Duży**

Gospodarka odpadowa

Źródłem powstawania odpadów komunalnych i przemysłowych są skupiska ludzkie, obiekty użyteczności publicznej oraz zakłady produkcyjno – usługowo - handlowe. Na terenie gminy Łowicz ze względu na położenie głównych traktów komunikacyjnych i wzmożony ruch pojazdów wrasta ilość odpadów.

Powstające na terenie gminy odpady są charakterystyczne dla typowych odpadów komunalnych. Są to głównie: papier i tektura, tworzywa sztuczne, materiały tekstylne, szkło, metale, odpady mineralne. Poza tym powstają także odpady z remontów i prac budowlanych, jak również odpady niebezpieczne: baterie, chemikalia.

Zbiórka odpadów zorganizowana jest poprzez użyczenie każdemu gospodarstwu pojemnika na śmieci oraz worków do zbiórki odpadów z tworzyw sztucznych. Wywóz odpadów z pojemników jest zadaniem firmy EKO SERWIS. Odpady wywożone są na wysypisko śmieci zlokalizowane w gminie Krzyżanów.

Rozwiązaniem problemu może być realizacja wspólnego zakładu utylizacji dla kilku gmin i miasta Łowicza.

2.2.2 WŁASNOŚCI NIERUCHOMOŚCI W GMINIE

Stan mienia komunalnego oraz nabytego aktem notarialnym na dzień 31 sierpnia 2008 roku:

Lp.	Nazwa wsi	Nazwa obiektu	Nr ewid. działki	Powierzchnia w m ²
1	Bocheń	Hydrofornia	503	1800
2	Bocheń po K.R.	Działka i budynek	567	4400
3	Bocheń	Szkoła Podst. Straż, DL	502	8000
4	Bocheń	Działka na poszerz. drogi	433/1	2400
5	Bocheń	Działka droga	424/5	975
6	Bocheń	Działka–droga	747,730	10600
7	Bocheń	Działka droga	451,452	8000
8	Dąbkowice Dolne	Strażnica	149	2500
9	Dąbkowice Dolne	Szkoła Podstawowa	181	1400
10	Dąbkowice Dolne	Boisko szkolne	179/1, 180/1	3600
11	Dąbkowice Dolne	Działka – droga	500, 501	13300
12	Dąbkowice Dolne	Działka – droga	492 495	19700
13	Dąbkowice Dolne	Działka rolna	129/2	3000
14	Dąbkowice Górne	Działka rolna	123/2	2900
15	Dąbkowice Górne	Hydrofornia	180/1	900
16	Dąbkowice Górne	Działka na drogę	32/1	400
17	Dąbkowice Górne	Działka rolna	44	7200

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

18	Dąbkowice Górne	Działka rolna	228	1100
19	Dąbkowice Górne	Działka rolna	229	1800
20	Dąbkowice Górne	Działka rolna	238	200
21	Dąbkowice Górne	Działka rolna	264	1600
22	Dąbkowice Górne	Działka rolna	90	2900
23	Jamno	Hydrofornia	1037/1 1035/1 1035/2	1300
24	Jamno	Straż	786	10600
25	Jamno	Działka rolna	777	5000
26	Jamno	Działka	154/3	3300
27	Jamno	Szkoła podstawowa	629	11600
28	Jamno	Droga	391/2	500
29	Jamno	Działka droga	38	6900
30	Jamno	Działka rolna	390	800
31	Jamno	Działka rolna	442	3700
32	Jamno	Działka rolna	166,165	400
	Jamno	Pod drogę	302/2	553
33	Jastrzębia	Działki drogi	153/10 153/15 153/19	1152
34	Jastrzębia	Działka budowlana	173/4	2000
35	Jastrzębia	Działka – droga	150/31	681
36	Jastrzębia	Straż	147	3100
37	Jastrzębia	Hydrofornia	173/9	4500
38	Jastrzębia	Droga do hydr.	173/5	200
39	Jastrzębia	działka rolna	156/2 165/2 155/2 164	56500
40	Jastrzębia	działka rolna	426	6600

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

41	Jastrzębia	Droga	150/16, 150/20 152/8, 153/3 150/24, 150/28 151/2, 152/2	10406
42	Jastrzębia	Droga	186, 439	49300
	Jastrzębia	Droga	151/18 151/22	507
43	Klewków	Straż	133	900
44	Klewków	działka DL	132/1	400
45	Klewków	Droga	411,444	5300
46	Niedźwiada	hydrofornia	126	2200
48	Niedźwiada	Straż	171	1800
49	Niedźwiada	Szkoła	176/2 170/2	9648
50	Niedźwiada	Ogródki działkowe	309	121400
51	Niedźwiada	działka rolna	2, 80	7600
52	Niedźwiada	boisko	202	6800
53	Niedźwiada	działka rolna	220	2900
54	Niedźwiada	droga	47	2900
55	Niedźwiada	działka	77	2300
56	Niedźwiada	działka	259	1000
57	Niedźwiada	przedszkole	40/1	711
58	Niedźwiada	działka wydzielona z przedszkola	40/2	1049
59	Ostrów	straż	132	1300
60	Ostrów	działka rolna	158	300
61	Ostrów	działka, budynek	181/5	1400
62	Ostrów	działka rolna	181/3 181/4	2000
63	Ostrów	działka rolna	306	34400
64	Ostrów	działka rolna	309	79800
65	Ostrów	droga	318 332	10400
66	Otolice	bud. po szkole	288/1	838

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

67	Otolice	Droga	254/2 253/2 255/2	4600
68	Otolice	Droga	378/4	109
69	Otolice	Droga	286/1	110
70	Otolice	światlica	412/4	762
71	Pilaszków	straż, zedszkole	128/1	1600
72	Pilaszków	działka po KR	199/3	4300
73	Pilaszków	Droga	359/1 359/2	714
74	Pilaszków	Droga	367, 370, 371	29400
75	Parma	działka pod OSP	98/1	1500
76	Parma	Szkoła podstawowa	61	5300
77	Parma	działka rolna	62/3	4600
78	Parma	działka rolna	241, 6, 25, 170, 179, 242, 417	16100
79	Parma	działka rolna	214/2	3000;
80	Parma	Działka rolna	397,398, 376,377, 392	108900
81	Strzelcew	Straż	502	1200
82	Strzelcew	działka rolna	38,26,35,39,67	8500
83	Strzelcew	Droga	202	2300
84	Świeryż I, II	Budynek po KR	173/1	620
85	Świeryż I, II	działka pod DL	821/1	1000
86	Świeryż I, II	działka pod DL	169/1	605
87	Świeryż I, II	boisko	204	30400
88	Świeryż I, II	Droga	284,530	4400
89	Świeryż I, II	Droga	154	8200
90	Zawady	hydrofornia	394/1	2600

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

91	Zawady	straż	1015	500
92	Zawady	działka rolna	108,110, 341	21600
93	Zawady	działka rolna	527,599, 719,809	31000
94	Zawady	Droga	112	20000
95	Zabostów Duży	hydrofornia	405/3	1400
96	Zabostów Duży	działka OSP	380/1	1700
97	Zielkowice	Działka OSP	437	5867
98	Zielkowice	Szkoła	541	1200
99	Zielkowice	Boisko	527	765
100	Zielkowice	Boisko	526/2	2495
101	Zielkowice	Działka na poszerz. drogi	257/6	267
102	Zielkowice	Działka rolna	534/2	1031
103	Zielkowice	Działka droga	241/5	496
104	Zielkowice	Działka droga	242/5	469
105	Zielkowice	Pod drogę	257/10	875
106	Zielkowice	Pod drogę	257/11	745
107	Zielkowice	Pod drogę	284/16	371
108	Zielkowice	Użytkowanie wieczyste	129/2	972
109	Popów	Szkoła- działka	1993/4, 1952/1 1989/4 1992/5	8783
110	Popów	Działki rolne	1030, 1031 1033, 1034 1035, 1036 1047, 1051 1060, 1065, 1069, 1053, 1059, 1061 1038, 1040 1042, 1043 1066, 1070, 1073, 1074, 1076, 1080 1078, 1082, 1083, 1084, 1085, 1032	43700
111	Popów	Działki rolne	1063,1068 1072	6100
112	Popów	Działka przez pod drogę	619/3	77

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

113	Popów	Droga	225	16100
114	Popów	Droga	1041	2700
115	Popów	Działka rolna	1044; 1 045; 1046	4700
116	Świące	Działka- droga	39/2	1200
117	Świące	Działka- droga	40/2	1300
118	Świące	Droga	236	800
119	Szczudłów	Świetlica	161,162	4500
120	Wygoda	Szkoła	341,	6700
121	Wygoda	Świetlica	172/1	450
122	Wygoda	Droga	391	21600
123	Placencja	Hydrofornia	35/2	1100
124	Placencja	Działka	35/1	300
125	Guźnia	Działka DL	364/1	310
126	Guźnia	Działka rolna	63,41,99	7000
127	Guźnia	Droga	528,530	20900
128	Guźnia	Bud/rola	367	3300
129	Mystkowice	Działka DL	253/1	586
130	Mystkowice	Działka rolna	120	4800
131	Małszyce	Droga	30	3900
132	Łowicz	Siedziba gminy	2124	1411
Razem				1.070.510

2.2.3 STAN OBIEKTÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Historia ziem, które obecnie znajdują się w granicach gminy Łowicz, nierozzerwalnie wiąże się z historią miasta Łowicza - jednego z najstarszych miast Rzeczypospolitej. Przez ziemie te przebiegały drogi handlowe z zachodu na wschód i z południa na północ, a miasto usytuowane zostało na skrzyżowaniu tych dróg. Występowanie Łowicza jako ośrodka miejskiego wiąże się już z XII w., choć dopiero rok 1283 przyjmuje się jako datę lokacji miasta. Ślady osadnictwa na terenie wokół Łowicza są jeszcze starsze, o czym świadczą liczne na terenie gminy stanowiska archeologiczne. Główną osią osadnictwa w czasach przed średniowiecznych była rzeka Bzura, jedyny szlak komunikacyjny na terenie puszczy.

Świadczą o tym zbadane stanowiska:

- w Bocheniu - grodzisko wczesnośredniowieczne. W świetle źródeł archeologicznych byłby to najstarszy gród tej części Mazowsza - prawdopodobnie z V/VI w. ne (opracowanie Andrzeja Kosiorka „Bocheń-najstarszy ośrodek grodowy na południowo-zachodnim Mazowszu”). W stanie istniejącym jest to piaszczyste wyniesienie w kształcie nieregularnej elipsy o powierzchni ok.3,5 ha i wysokości 2-3 m., otoczone starorzeczem Bzury i rzeką Bobrówką; grodzisko wpisane jest do rejestru zabytków – numer 462, dnia 17/07/1977 r.;
- w Bocheniu - stanowisko archeologiczne nr 13, obejmujące pozostałości osady wczesnośredniowiecznej (XI/XIII w.) i prawdopodobnie także osadnictwa znacznie wcześniejszego - epoki kamienia, kultury łużyckiej (sprawozdanie z prac archeologicznych przeprowadzonych w dniach 17.05-28.05.85 r. na stanowisku nr 13 w miejscowości Bocheń - autor Andrzej Kosiorek). To, wielokulturowe stanowisko leży na lewym brzegu rzeki Bobrówki, w miejscu nieodległym od wyżej opisanego grodziska (piaszczyzna wyniesienie w dolinie rzecznej), stanowisko archeologiczne wpisane jest do rejestru zabytków dnia 15/01/1988 r.;

Na terenie gminy Łowicz ochroną prawną został objęty również (wpisany do rejestru zabytków) cmentarz wojenny z II wojny światowej w Guźni (data wpisu do rejestru 1992.12.21, numer w rejestrze 915). Cmentarz został założony we wrześniu 1939 r. w południowej części wsi Guźnia, na skraju lasu zw. Rydwan. Na cmentarzu pochowano 147 żołnierzy polskich Armii Pomorze poległych w wojnie 1939 r. Cmentarz jest obiektem nieczynnym.

Na obszarze gminy ochronie podlegają również obiekty będące w ewidencji zabytków:

a) w Bocheniu:

- kapliczka obok domu Nr 79,
- zagroda Nr 81,
- domy Nr 20, 43, 80,

b) w Dąbkowicach Dolnych:

- domy Nr 10, 16, 17, 28, 45, 69,

- stajnia w zagrodzie Nr 36,
  - obora w zagrodzie Nr 9,
  - stodoła w zagrodzie Nr 2.
- c) w Guźni:
- dwie kapliczki,
  - zagroda Nr 1,
  - dom Nr 2, 7, 13, 14, 24, 25, 27,
- d) w Jamnie:
- trzy kapliczki,
  - domy Nr 27 i 39,
- e) w Jastrzębi:
- kapliczka,
  - zagroda Nr 22 i 69,
  - domy Nr 47, 48, 50, 53,
- f) w Klewkowie:
- kapliczka,
  - zagroda Nr 3 i 29,
  - domy Nr 19, 23, 27, 35, 37, 43,
- g) w Małszycach:
- dom Nr 7,
- h) w Mystkowicach:
- zagroda Nr 40,
  - domy Nr 23, 24, 43,
- i) w Niedźwiadzie:
- kapliczka,
  - budynek szkoły (starej),
  - zagrody Nr 15, 22, 23,
  - domy Nr 4 i 77,
  - stodoła w zagrodzie Nr 18,
- j) w Ostrowie:
- zagroda Nr 34,
  - domy Nr 13, 25, 28, 41,
  - stodoła w zagrodzie NR 27,
- k) w Otopicach:
- zagroda Nr 24,
  - domy Nr 12 i 21,
- l) w Parmie:
- kapliczka,
  - zagroda Nr 5,
  - domy Nr 6 i 82,
  - stodoła w zagrodzie Nr 77,

- m) w Pilaszkwie:
  - Domy Nr 20 i 21,
- n) w Placencji:
  - kapliczka,
  - zagroda Nr 26,
  - domy Nr 10, 22, 23, 25, 29, 34,
  - stajnia w zagrodzie Nr 24,
- o) w Popowie:
  - zagrody Nr 18, 72, 104,
  - domy Nr 1, 29, 68, 105,
  - stodoły w zagrodach Nr 39 i 65,
  - spichlerze w zagrodach Nr 3, 5, 7, 27, 56, 82,
- p) w Strzelcewie:
  - kapliczka,
  - dom Nr 5, 8, 9, 27,
- r) w Szczudłowie:
  - zagroda Nr 1
  - dom Nr 3, 6, 13,
- s) w Świeryżu Pierwszym:
  - trzy kapliczki,
  - szkoła,
  - dom Nr 71,
- t) w Świeryżu Drugim:
  - kapliczka,
  - zagrody Nr 28 i 36,
- u) w Wygodzie:
  - kapliczka,
  - Dom Nr 16 i 34,
- w) w Zabostowie Dużym
  - kapliczka,
  - dom Nr 17, 25, 40, 64, 70,
  - spichlerz w zagrodzie Nr 72,
- x) w Zabostowie Małym:
  - trzy kapliczki
  - dom Nr 44,
- y) w Zawadach:
  - cmentarz ewangelicki z II połowy XIX w,
  - kapliczka,
  - domy Nr 5, 14, 28, 42, 60, 65, 74, 78,
- z) w Zielkowicach:
  - kapliczka,

→ dom Nr 136 i 187.

Stosownie do obowiązujących unormowań prawnych wszelkie działania inwestycyjne wobec obiektów wpisanych do rejestru zabytków, jak również inwestycje prowadzone na obszarach stanowisk archeologicznych podlegają nadzorowi ze strony wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2.2.4 UWARUNKOWANIA OCHRONY ŚRODOWISKA

Gmina Łowicz charakteryzuje się małym zanieczyszczeniem środowiska naturalnego. Gmina jest gminą typowo rolniczą. Na jej terenie brak jest dużych zakładów przemysłowych i systemów ciepłowniczych. Nieznany jest również wpływ zanieczyszczeń z innych gmin w tym z Łowicza.

Głównymi emitarami zanieczyszczeń do powietrza są:

- komunikacja, w której wykorzystywane jest paliwo płynne,
- ogrzewanie domów z udziałem węgla, oleju opałowego i drewna,
- wypalanie traw i rżysk.

Uwarunkowania ekologiczne.

Wszystkie zasoby środowiska przyrodniczego wymagają ochrony. Na terenie gminy dotyczy to w szczególności: wód podziemnych, wód powierzchniowych, gruntów rolnych, kopalin i krajobrazu.

W zakresie ochrony wód powierzchniowych uwarunkowania wynikają z konieczności zachowania lub przywrócenia rzekom na całych odcinkach - jakości wody na poziomie gwarantującym ich użyteczność dla różnych celów gospodarczych. Odnosi się to zarówno do tak dużych rzek jak Bzura, Słudwia, Bobrówka, Uchanka, Zwierzyniec z Zielkówką, jak również do bezimiennych ich dopływów - cieków naturalnych i melioracyjnych. Ponieważ główne źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych (przede wszystkim Bzury i Słudwi) położone są poza granicami gminy Łowicz, stąd w sposób oczywisty działania ochronne podejmowane w gminie będą w wielu przypadkach, jednymi z wielu działań cząstkowych, wymaganych dla przywrócenia czystości rzekom. Dotychczas nie rozwiązany jest problem oczyszczania odcieków z funkcjonującego we wsi Jastrzębia składowiska odpadów komunalnych. Niebezpieczeństwo utrzymania nie najlepszego stanu wód lub dalszego pogorszenia ich jakości, wynika w jakimś stopniu również z braku kompleksowych rozwiązań gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami stałymi w terenach zabudowy osadniczej w obrębie gminy. Jakkolwiek istniejąca forma i rodzaj zabudowy (zagrody na dużych działkach) nie należy do szczególnie uciążliwych dla środowiska wodno-gruntowego, należy liczyć się ze zjawiskiem stałego wzrostu wielkości zrzutów nie oczyszczonych ścieków komunalnych do gruntu i wód powierzchniowych na terenie gminy (choćby z racji prawie

100% wyposażenia zabudowy w sieć wodociągową). A na obszarze gminy sieć kanalizacji sanitarnej jest w trakcie realizacji. Znaczna ilość (25%) siedlisk zabudowy zagrodowej nie posiada żadnego urządzenia odprowadzenia i gromadzenia ścieków.

Do istotnych uwarunkowań dla gospodarki przestrzennej gminy a wynikających ze stanu środowiska przyrodniczego i stanu dotychczasowego zainwestowania, należy zaliczyć zagrożenie powodzią w dolinie rzeki Bzury i Bobrówki i w ujściowym odcinku rzeki Słudwi. Na terenie gminy nie występują obwałowania przeciwpowodziowe - tego typu urządzenia istnieją w dolinie Bzury w obrębie miasta Łowicza. W granicach terenów zalewowych (wody 0,5%) według opracowania „Studium dla potrzeb ochrony przeciwpowodziowej Etap I, rz. Bzura” 2007r. znajdują się duże powierzchnie użytków zielonych, także pola uprawne, a nawet część terenów zabudowy wiejskiej (wsi Szczudłów i Świące). Obszary zagrożone powodzią są szczególnie rozległe w zachodniej części doliny Bzury. W ich granicach znajdują się wszystkie istniejące drogi komunikujące na zewnątrz zabudowę wsi Świące, Ostrów i Otolice. Zagrożenie powodzią może wystąpić w miesiącach marzec i kwiecień (powódź roztopowa) oraz w miesiącach lipiec i sierpień (powódź opadowo-rozlewna). Z powyższych względów, przy formułowaniu kierunków rozwoju przestrzennego gminy należałoby rozważyć wprowadzenie ograniczeń w dostępności dla zabudowy, terenów przyrzecznych Bzury i Bobrówki.

W zakresie ochrony wód podziemnych - uwarunkowania dotyczą ochrony poziomu wodonośnego czwartorzędu oraz poziomu trzeciorzędowego - miocenijskiego jako głównych poziomów użytkowych na obszarze gminy. Dla istniejących 8-miu komunalnych ujęć wód podziemnych (czwartorzędowych i trzeciorzędowych) obowiązują strefy ochrony bezpośredniej w wielkościach ustanowionych w przepisach szczególnych dla studni wierconych (8-10 m.). W ramach propozycji do programów zadań rządowych wynikających z realizacji przepisów ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska Wojewoda wskazuje na potrzebę ochrony rezerwy wód podziemnych dla zaopatrzenia komunalnego miasta Łowicza. Terenem ochrony jako miejsca potencjalnych ujęć wód podziemnych dla miasta, jest fragment wsi Wygoda, położony w bezpośrednim sąsiedztwie z granicą miasta (obszar rozpoznanych zasobów wód trzeciorzędowych). Wykaz działań, których wykonywanie w ustanowionych strefach ochronnych ujęć wody jest zabronione, zawierają przepisy szczególne - ustawa Prawo wodne. Stosownie do treści tych przepisów w strefach ochronnych ujęć wody zabrania się zakładania cementarzy, wykonywania wierceń i odkrywek, gromadzenia ścieków i składania odpadów oraz wykonywania wszelkich robót i czynności, które mogą zmniejszyć przydatność wody lub wydajność ujęć. Płytkie i mięszce występowanie pierwszego poziomu wodonośnego czwartorzędu (stanowiącego pierwszy użytkowy poziom wód podziemnych) w południowych obszarach gminy, wymusza podejmowanie przedsięwzięć mających na celu ochronę tych wód przed zanieczyszczeniem. Do podstawowych przedsięwzięć ochronnych w tym zakresie, z dziedziny gospodarki przestrzennej, należy zaliczyć porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w terenach wiejskich i wdrażanie systemowych rozwiązań dla utylizacji ścieków sanitarnych.

W zakresie ochrony gruntów rolnych zasady gospodarowania przestrzenią gminy określają przepisy ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych. Stosownie do treści tej ustawy szczególnej ochronie podlegają:

- grunty rolne wytworzone z gleb pochodzenia mineralnego, stanowiące grunty orne i sady klas bonitacyjnych od II do IVb oraz użytki zielone klas od II do IV,
- grunty rolne wytworzone z gleb pochodzenia organicznego, stanowiące grunty orne, sady i użytki zielone wszystkich klas bonitacyjnych.

W strukturze wykorzystania terenów wyżej opisane grunty rolne, położone w znaczących powierzchniowo kompleksach i poza wykształconymi ciągami zabudowy, winny być przeznaczone wyłącznie do prowadzenia produkcji roślinnej (wykluczenie możliwości przeznaczenia tych gruntów na cele nierolnicze). Z kolei pozostawanie w użytkowaniu rolniczym gruntów słabej jakości, głównie w części południowej gminy, nie jest zjawiskiem pozytywnym z punktu widzenia zasad racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody. Alternatywą jest wprowadzenie do tych terenów gospodarki leśnej. Zalesienia ograniczą zjawisko antropopresji na środowisko przyrodnicze - eliminując lub zapobiegając degradacji gleb najsłabszych wskutek działalności rolniczej. Zwiększenie wskaźnika lesistości tych terenów winno pozytywnie oddziaływać na pozostałe elementy środowiska przyrodnicze, a także na zwiększenie produktywności rolniczej pozostałych użytków rolnych (w skali makro).

Pozostaje nierozwiązywalnym problem ujemnego oddziaływania ruchu pojazdów na stan i produktywność gleb w terenach przyległych do ważnych szlaków komunikacyjnych. W szczególności dotyczy to wysokoprodukcyjnych terenów rolnych wsi Popów, Zabostów Duży, Zabostów Mały, Klewków i Niedźwiada, terenów ogródków działkowych w Niedźwiadzie - położonych wzdłuż trasy drogi krajowej nr 2. Zakres tego oddziaływania może się zmniejszyć z chwilą realizacji sieci autostrad i poprawy jakości taboru użytkującego te drogi.

W zakresie ochrony lasów i gruntów leśnych uwarunkowania wynikają przede wszystkim z przepisów ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych oraz ustawy o lasach. W zagospodarowaniu gminy należy wyłączyć lasy jako miejsca lokalizacji inwestycji nie związanych z prowadzeniem gospodarki leśnej. Niewielka lesistość terenów gminy wymusza szczególnie rygorystyczne zasady ochrony istniejących powierzchni zalesionych. Obszarem konfliktu pomiędzy potrzebą ochrony lasów a potrzebą ochrony i racjonalnego wykorzystania złoża kopaliny jest Wał Dąbkowicki - miejsce trwającej, na skalę przemysłową eksploatacji piasku i żwiru. Część lasów została już trwale wyłączona z produkcji leśnej - tereny poeksploatacyjne, wcześniej zalesione, zostały zrehabilitowane i zagospodarowane jako zbiornik wodny. Na terenie gminy nie występują kompleksy leśne uznane w trybie przepisów ustawy o lasach - za lasy ochronne.

W zakresie ochrony powierzchni ziemi najistotniejszym zagadnieniem przy formułowaniu kierunków rozwoju przestrzennego, przede wszystkim w południowo-zachodnich terenach gminy, pozostaje określenie sposobu wykorzystania obszarów po rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych i możliwości odtworzenia zniszczonych wartości przyrodniczych

i użytkowych tych terenów. Doprowadzenie do pierwotnego, naturalnego ukształtowania rzeźby terenu w obrębie Wału Dąbkowickiego, z uwagi na skalę zaistniałych przekształceń jest niemożliwe, celowe jest pozostawienie akwenów wodnych z docelowym powiązaniem zbiorników z rz. Bobrówką. Na pozostałych terenach powyrobiskowych (Popów i Niedźwiada) forma dokonanych i dokonywanych przekształceń powierzchni ziemi (płytkie i suche wyrobiska) - nie wyklucza rolnego lub leśnego zagospodarowania tych terenów.

W zakresie ochrony krajobrazu uwarunkowania dla rozwoju przestrzennego gminy sformułowane zostały w przepisach prawa miejscowego. Dotyczą brzeżnych obszarów gminy (obrzeża południowo-zachodnie, zachodnie i północno-zachodnie - do ujścia rzeki Bobrówki), które poddane zostały ochronie przez utworzenia Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Bzury. W granicach gminy Łowicz znajduje się tylko fragment chronionego obszaru doliny; pozostałe tereny znajdują się w gminach: Bielawy, Domaniewice i Zduny. Obszar chronionego krajobrazu Doliny Bzury utworzony został Uchwałą Nr XIV/93/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 26 września 1986 r. w sprawie utworzenia Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i obszarów krajobrazu chronionego (publ.Dz.Urz. Województwa Skierniewickiego Nr 5 poz. 126). Rozporządzeniem Nr 36 Wojewody Skierniewickiego z dnia 28 lipca 1997 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu zostały uściślone granice obszaru Doliny Bzury oraz ustanowione nowe zasady gospodarowania w tych terenach. W myśl w/wym. przepisów prawa, w obszarze zabronione jest lokalizowanie obiektów szczególnie szkodliwych dla środowiska, obiektów naruszających walory krajobrazowe środowiska, obiektów o charakterze turystyczno-wypoczynkowym w odległości mniejszej niż 60 m. od linii brzegowej wód powierzchniowych (za wyjątkiem kąpielisk, przystani, pomostów itp. urządzeń) i w takiej samej odległości od granicy lasu (za wyjątkiem parkingów) oraz osuszanie torfowisk, mokradeł i oczek wodnych.

Uwarunkowania sozologiczne.

Uwarunkowania sozologiczne wynikają z istniejących lokalizacji inwestycji i obiektów mogących pogorszyć stan środowiska. Są to obiekty i inwestycje, których funkcjonowanie może wpływać na sposób zagospodarowania terenów sąsiednich. Należą do nich:

- sieć dróg,
- linie kolejowe,
- tereny eksploatacji kopalni,
- składowisko odpadów komunalnych miasta Łowicza,
- stacja linii radiowych w Dąbkowicach Górnych,
- obiekty produkcji zwierzęcej o wielkości powyżej 40DJP.

Do oceny zasięgu wpływów komunikacyjnych posłużono się metodą uproszczoną opartą na opracowaniu "Obliczeniowe metody określania poziomów hałasu zewnętrznego" - IKŚ J. Sadowski, Z. Engel). Z opracowań porównawczych wynika jednocześnie twierdzenie że

granice terenu o przekroczeniach akustycznych przekraczają zdecydowanie zasięg emisji pyłów zawieszonych i innych substancji.

Poniższe zestawienie określa przybliżone szerokości pasów terenu podlegających oddziaływaniom komunikacyjnym (liczone od krawędzi jezdni).

Nr drogi	Prognoza na rok 2020 (poj. rzecz/dobę)	Prognoza wielkości ruchu w szczycie (poj. rzecz/h)	Zasięg szacunkowy hałasu o wielkości dopuszczalnej dla zabudowy mieszkaniowej (55dB) w m od krawędzi jezdni.
2-Poznań	19700	1600	100
2-Wa-wa	23100	1900	150
14	15150	1250	100
70	7600	650	35
584	2500	200	8
703	2400	200	8
704	3000	250	10
2119E	1100	100	3
2707E	1100	100	3
2752E	1100	100	3
Pozostałe drogi powiatowe i gminne	do 500	50	1

Należy przyjąć, że pasy terenu styczne do linii rozgraniczających dróg krajowych o szerokości od 35m do 150m będą podlegały oddziaływaniom hałasu o wskaźniku przekraczającym dopuszczalne normy dla zabudowy mieszkaniowej.

Linie kolejowe: Warszawa - Kutno, Warszawa - Łódź, Łowicz - Łódź i Łowicz - Skierniewice; - w terenach przyległych do tych tras należy liczyć się z występowaniem uciążliwości dla środowiska, przede wszystkim w zakresie hałasu i wibracji; Miejscami potencjalnych konfliktów wynikających z funkcjonowania tych obiektów mogą być tereny istniejącej zabudowy mieszkaniowej wsi Zielkowice (niewielkie powierzchnie), dla siedlisk położonych w odległości do 120m, licząc od krawędzi torów (brak jest pomiarów określających zasięg faktycznych uciążliwości).

Napowietrzne linie elektroenergetyczne wysokich napięć: 400 kV i 110 kV - w terenach wokół tych linii występują uciążliwe oddziaływania pól elektromagnetycznych. Zasięg ograniczonego użytkowania wynikły z oddziaływania tych linii wynosi odpowiednio: 33 m i 14,5 m, licząc od zewnętrznych przewodów (normy ustalone przepisami o bezpieczeństwie pracy).

Tereny eksploatacji kopalni w Dąbkowicach i Guźni, decydują o emisji hałasu związanego z ruchem samochodów (brak kolizji z zabudową) oraz z nieodwracalnymi zmianami

powierzchni terenu (w miejsce terenów leśnych i rolnych powstają tereny leśne i wodne o znacznych deniwelacjach. Eksploatacja metodą "spod wody" nie powoduje zmian stosunków wodnych w przylegających terenach.

Składowisko odpadów komunalnych miasta Łowicza, usytuowane we wsi Jastrzębia, w terenach przygranicznych z miastem. Podstawowe wskaźniki zanieczyszczeń składowiska dotyczą one emisji:

- zanieczyszczeń mikrobiologicznych,
- gazu wysypiskowego,
- pyłu z transportu i wyładunku,
- hałasu,
- wody I poziomu wodonośnego w klasie B - jako wody średnio zagrożone.

Maksymalny zasięg stężeń (wykraczających poza dopuszczalne normy) substancji gazowych - 80m od granicy składowiska po stronie północnej i północno-wschodniej, na pozostałych kierunkach od 30 do 40m.

Stacja Linii Radiowych w Dąbkowicach Górnych - w terenie wokół tej stacji może występować szkodliwe promieniowanie niejonizujące w postaci pól elektromagnetycznych o częstotliwości od 0,1 do 300 MHz. W sąsiedztwie Stacji poza zakładowym budynkiem mieszkalnym, nie występują inne siedliska zamieszkania.

Dla wyżej wymienionych istniejących obiektów, w przypadkach w których nie będą mogły być wyeliminowane ich uciążliwe oddziaływania na środowisko, należy liczyć się z możliwością wprowadzania ograniczeń w użytkowaniu terenów przyległych, w tym ograniczeń w zakresie przeznaczania tych terenów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Oprócz wyżej wymienionych obiektów, tj. tras komunikacyjnych, linii elektroenergetycznych wysokich napięć, składowiska odpadów, największe z nich (z racji rozległości terenów przez nich zajmowanych lub obsługiwanych) to: ropociąg relacji Płock - południe (obiekt „niebezpieczny” dla środowiska głównie jako potencjalne źródło wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska) oraz gazociąg wysokiego ciśnienia Skierniewice - Łowicz. Dla rurociągu paliwowego niezbędne jest zachowanie obszaru bez zabudowy i zadrzewień o szerokości 35 m, której środek stanowi oś rurociągu, realizacja zagospodarowania podlega nadzorowi operatora rurociągu paliw płynnych na warunkach określonych w przepisach szczególnych przy czym dopuszczone jest przekraczanie strefy bezpieczeństwa rurociągu paliw płynnych drogami i sieciami infrastruktury technicznej oraz obowiązuje zakaz realizacji innych budowli oraz składowania materiałów palnych. Dla gazociągu wysokiego ciśnienia niezbędne jest określenie:

- a) strefy kontrolowanej o szerokości po 3m od osi gazociągu w obydwie strony, w której obowiązują zakazy zagospodarowania określone przepisami szczególnymi, a w tym między innymi: zakaz realizacji budynków, urządzania stałych składów i magazynów,

- sadzenia drzew i krzewów oraz prowadzenia działalności mogącej zagrozić trwałości gazociągu podczas jego eksploatacji,
- b) obszaru, w której dopuszcza się realizację obiektów budowlanych z wyjątkiem strefy kontrolowanej pod nadzorem operatora sieci gazowej na warunkach określonych w przepisach szczególnych.

2.3 SFERA SPOŁECZNA

2.3.1 SYTUACJA DEMOGRAFICZNA I SPOŁECZNA NA TERENIE GMINY

Gminę Łowicz zamieszkuje 7512 osób, co stanowi 9,13 % ludności powiatu łowickiego (stan na 31 XII 2008). Zagęszczenie wynosi 55,48 osób na km².

Liczba ludności gminy Łowicz, już od dłuższego czasu, oscyluje wokół 7500 co przedstawia poniższa tabela:

Rok	Wartość	J.m.
2004	7527	osoba
2005	7507	osoba
2006	7514	osoba
2007	7502	osoba
2008	7512	osoba

Struktura ludności według płci i wieku

Struktura ludności według płci i wieku stanowi podstawę większości analiz demograficznych, determinuje ona bowiem w poważnym stopniu kształtowanie się przyszłych trendów w zakresie płodności i umieralności. Stanowi podstawę do określania wielu społeczno - ekonomicznych konsekwencji, takich jak: zapotrzebowanie na miejsca w szkołach, nowe miejsca pracy, oszacowanie przyszłej liczby małżeństw i związanych z tym przyszłych potrzeb mieszkaniowych, oszacowanie liczby osób wkraczających w wiek emerytalny itp.

Analizując strukturę wieku ludności gminy Łowicz, wyróżniono jej 3 podstawowe kategorie, istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

1. ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku 0 - 17 lat,
2. ludność w wieku produkcyjnym, w tym:
  - kobiety 18 - 59 lat,

- mężczyźni 18 - 64 lata,
- 2. ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym:
  - kobiety 60 lat i więcej,
  - mężczyźni 65 lat i więcej.

Liczba ludności z punktu widzenia rynku pracy i struktury wieku w roku 2008:

Ludność	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	830	824	1654
Ludność w wieku produkcyjnym	2376	2046	4422
Ludność w wieku poprodukcyjnym	450	881	1331

Źródło: GUS

W takim ujęciu, dominującą grupę wiekową stanowią osoby w wieku produkcyjnym, których na obszarze gminy w 2008 r. było 4422 osób co stanowi ok. 59,70% ; w wieku przedprodukcyjnym – 1654 osób - co stanowi 22,33% oraz w wieku poprodukcyjnym – 1331 osób - co stanowi 19,96 %. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat następuje systematyczny spadek w odsetkach ludności w wieku przedprodukcyjnym i powolny wzrost ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym.

2.3.2 WARUNKI I JAKOŚĆ ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM POZIOM BEZPIECZEŃSTWA

O jakości życia mieszkańców gminy mogą świadczyć następujące dane: liczba mieszkań, szkolnictwo, ochrona zdrowia, miejsca kulturalno-rozrywkowe oraz działalność organizacji pozarządowych.

Prawie wszystkie budynki podłączone są do sieci wodociągowej i są wyposażone w łazienkę.

W gminie istnieje 7 szkół podstawowych : w Popowie, do której uczęszcza 107 uczniów, w Niedźwiadzie 83 uczniów, w Zielkowicach 107 uczniów, w Wygodzie 62 uczniów, w Jamnie 66 uczniów, w Dąbkowicach Dolnych 102 uczniów oraz w Bocheniu 51 uczniów. W gminie funkcjonuje również jedno gimnazjum w Popowie z 316 uczniami.

Gmina nie prowadzi przedszkoli, w każdej ze szkół prowadzony jest oddział „zerowy”, do którego mogą uczęszczać dzieci pięcioletnie. Gmina realizuje ustawowy nakaz dowozu dzieci

do szkół. Publiczne szkoły ponadgimnazjalne prowadzone są wyłącznie przez Starostwo Powiatowe w Łowiczu.

W Łowiczu znajdują się wyższe uczelnie: Mazowiecka Wyższa Szkoła Humanistyczno - Pedagogiczna, Kolegium Języków Obcych oraz Studium Nauczycielskie.

W Gminie Łowicz brak jest zakładów opieki zdrowotnej świadczącej usługi medyczne w podstawowym zakresie oraz aptek zapewniających obsługę farmaceutyczną mieszkańców. Mieszkańcy mogą skorzystać z pomocy lekarza rodzinnego, pediatry oraz stomatologa w ZOZ-ach na terenie miasta Łowicza. Obsługę szpitalną zapewnia Szpital Powiatowy w Łowiczu.

Jedną z istotnych dziedzin życia społecznego jest pomoc społeczna. Zadaniem z zakresu pomocy społecznej zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej zatrudniający 3 osoby na umowę o pracę. Gmina nie posiada placówek pomocy społecznej na swoim terenie.

Bezpieczeństwo publiczne

Z informacji Komendy Powiatowej Policji w Łowiczu wynika, że wzrostowi przestępczości towarzyszy wzrost wykrywalności przestępstw. Świadczy to także o coraz większym zaangażowaniu służb policyjnych w codziennej pracy. Na terenie gminy nie ma zlokalizowanego posterunku policji, funkcjonuje 16 jednostek ochotniczych straży pożarnych: Bocheń, Dąbkowice Dolne, Jamno, Klewków, Mystkowice, Niedźwiada, Ostrów, Parma, Pilaszków, Popów, Strzelcew, Świeryż Drugi, Wygoda, Zabostów Duży, Zawady, Zielkowice. OSP Bocheń wpisany jest do Krajowego Systemu Ratownictwa Gaśniczego. Nie zanotowano jednak nadzwyczajnych zagrożeń życia i zdrowia ludności, mienia oraz środowiska regionalnego. Liczba zdarzeń odnotowanych przez Państwową Straż Pożarną nie zmienia się.

W roku 2008 na terenie gminy Łowicz odnotowano 110 zdarzeń o charakterze przestępczym, tj. o 9 więcej niż w 2007 r., kiedy to odnotowano 101 takich zdarzeń.

W poszczególnych kategoriach w porównaniu do 2007 roku stwierdzono następującą ilość przestępstw:

- 5 kradzieży z włamaniem (o 4 mniej)
- 11 kradzieży mienia (o 2 mniej)
- 9 zniszczeń mienia (o 6 więcej)
- 15 wypadków drogowych (o 1 więcej)
- 4 rozboje (o 3 więcej)
- 4 przestępstwa przeciwko rodzinie (o 2 mniej)
- 48 nietrzeźwych kierujących (o 12 więcej)

- 2 oszustwa (o 2 mniej)
- 3 przywłaszczenia rzeczy cudzej

Z przedstawionych danych wynika, że największe zagrożenie bezpieczeństwa spowodowane było przestępstwami o charakterze kryminalnym typu kradzieże, kradzieże z włamaniem i nietrzeźwymi kierującymi. Rejonami najbardziej zagrożonymi przestępczością były wsie Zielkowice, Jamno, Popów, Dąbkowice, Niedźwiada, Bocheń, Jastrzębia. W omawianym okresie czasu spośród przestępstw o charakterze kryminalnym odnotowano najwięcej zniszczeń mienia, aż 9, to o 6 więcej niż w 2007 roku. Istotnym problemem są również nietrzeźwi kierowcy. W roku 2008 na terenie gminy Łowicz ujawniono 48 nietrzeźwych kierujących.

W celu zapobieżenia i przeciwdziałania przestępczości policjanci z terenu gminy Łowicz podejmują szereg działań:

- przeprowadzane są działania patrolowo - prewencyjne, co przyczynia się do znacznego ograniczenia przestępczości.
- Policjanci z Sekcji Ruchu Drogowego KPP w Łowiczu organizują spotkania w szkołach podstawowych i gimnazjum na terenie gminy Łowicz, gdzie na prelekcjach z młodzieżą przekazywana jest wiedza o bezpieczeństwie w ruchu drogowym.
- przeprowadzane są turnieje Wiedzy o Bezpieczeństwie Ruchu Drogowego dla uczniów ze szkół na terenie gminy.
- w szkołach organizowane są (przez Zespół ds. Nieletnich KPP w Łowiczu) pogadanki na temat zagrożenia narkomanią i alkoholizmem.

W okresie letnim prowadzone są wzmożone działania patrolowe w rejonie zbiornika wodnego we wsi Guźnia. Przed świętami Bożego Narodzenia odbywają się patrole kompleksów leśnych na terenie gminy Łowicz w celu przeciwdziałania nielegalnemu wycinaniu świerków.

Mając na względzie poprawę i utrzymanie właściwego poziomu stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego oraz prognozy przewidywanych zagrożeń, w roku 2009 na terenie gminy Łowicz planuje się następujące kierunki działania Policji:

- W rejon gminy w zależności od występującego zagrożenia oraz w zależności od posiadanych sił i środków szczególnie w porze wieczoro - nocnej kierowane będą patrole zmotoryzowane z zadaniem prewencyjnego oddziaływania i eliminowania nietrzeźwych uczestników ruchu drogowego.
- Uaktywnianie działań w ramach programu "Bezpieczna wieś" między innymi poprzez spotkania dzielnicowego z mieszkańcami, radami sołectkimi i samorządem gminnym oraz wnioskowanie o poprawę technicznego zabezpieczenia obiektów publicznych oraz handlowych,

- Zacieśnianie współpracy dzielnicowych z sołtysami oraz radami sołectkimi celem wypracowania skutecznych metod i form ochrony lokalnych społeczności przed bezprawnymi zamachami na ich dobra,
- Bieżąca realizacja programu "Niebieska karta" w celu ograniczenia oraz eliminowania niekorzystnych skutków przemocy w rodzinie.

2.3.3 GRUPY SPOŁECZNE

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

1. Przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń
2. Pracy socjalnej
3. Prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej
4. Analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej
5. Realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych
6. Rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Pomoc społeczna na terenie gminy Łowicz realizowana jest przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łowiczu.

W Ośrodku Pomocy Społecznej można uzyskać wsparcie w postaci świadczeń pieniężnych takich jak:

- zasiłek stały
- zasiłek okresowy
- zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy
- pomoc dla kombatantów

Istnieje możliwość uzyskania pomocy również w postaci rzeczowej np.:

- sprawianie pogrzebu
- poradnictwo specjalistyczne
- posiłek.

Struktura wydatków Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

	2006 (osób/rok)	2007 (osób/rok)
Zasiłki stałe	11	11
Zasiłki okresowe	17	8
Zasiłki celowe	40	46
Posiłek	76	78
Zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne	667	698
Składki zdrowotne	9	6
Zasiłek – susza 206	338	0

Główną instytucją świadczącą pomoc ludności gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Najwięcej osób korzysta z pomocy społecznej z powodu: bezradności w sprawach opiekuńczych w tym wychowywaniu dzieci i prowadzeniu gospodarstwa domowego, bezrobocia oraz ubóstwa. Pomoc dla dzieci jest udzielana głównie w formie dożywiania w szkole.

Powody przyznawania pomocy przedstawione zostały w poniższej tabeli:

Grupy społeczne

Powód trudnej sytuacji życiowej	2007 rok	2008 rok
	Liczba rodzin	Liczba rodzin
1	2	4
Ubóstwo	4	3
Sieroctwo	0	0
Bezdomność	2	2
Potrzeba ochrony macierzyństwa	0	5
Bezrobocie	29	22
Niepełnosprawność	29	12
Długotrwała lub ciężka choroba	32	28
Bezradność	16	9
Przemoc w rodzinie	1	0

Alkoholizm	8	4
Narkomania	0	0
Zakład karny	1	2
Zdarzenia losowe	2	2
Sytuacja kryzysowa	0	0
Kłeska żywiołowa lub ekologiczna	338	0
Ilość decyzji	428	131

Według danych GOPS

Łącznie do grup społecznych korzystających z pomocy zalicza się 1,98% ogółu ludności gminy (razem ze świadczeniami rodzinnymi 11,28%). Widoczny jest nieznaczny spadek osób korzystających z pomocy społecznej, jednak pozostaje on i tak na wysokim poziomie. Pomoc społeczna w swym rozwoju zmierza do zmniejszenia liczby podopiecznych, którym przyznaje się pomoc w formie finansowej na rzecz pomocy w postaci szeroko pojętej pracy socjalnej.

Mieszkańcy gminy to głównie ludność rdzenna. Statystykę ludności w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia plasuje się następująco:

Struktura ludności wg wykształcenia

Wyszczególnienie	Wykształcenie				
	Wyższe	Średnie	Zawodowe	Podstawowe	Podstawowe (nieukończone i bez wykształcenia szkolnego)
Ludność w tym:	177	1282	1573	2640	356
- kobiety	119	735	569	1401	236
- mężczyźni	58	547	1004	1239	120

Spis Rolny 2002 rok

Obecnie duży procent ludności ma wykształcenie wyłącznie podstawowe. Są to głównie osoby starsze, rośnie liczba osób z wykształceniem wyższym i średnim.

2.3.4 INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Większość obiektów usługowych niezbędnych do obsługi ludności gminnej znajduje się na terenie miasta Łowicza. Tutaj ulokowało się większość obiektów usługowych o zasięgu gminnym:

- Urząd Gminy - z zakresu administracji
- Bank Spółdzielczy w Łowiczu - obsługa finansowa
- Posterunek Policji – bezpieczeństwo publiczne
- Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej – zdrowie publiczne
- Apteki
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej – pomoc społeczna
- Rejonowy Urząd Pocztowy i Rejon Telekomunikacyjny – usługi pocztowe i komunikacja
- Lecznica Weterynaryjna – obsługa weterynaryjna
- Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska
- Ośrodek Doradztwa Rolniczego
- Sklepy spożywcze – placówki handlowe

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje:

- osiem placówek oświatowych

Szkoły Podstawowe:

- Szkoła Podstawowa w Bocheniu,
- Szkoła Podstawowa im. Bohaterów Września w Dąbkowicach Dolnych,
- Szkoła Podstawowa w Jamnie,
- Szkoła Podstawowa w Niedźwiadzie,
- Szkoła Podstawowa w Popowie,
- Szkoła Podstawowa w Wygodzie,
- Szkoła Podstawowa im. M. Konopnickiej w Zielkowicach,

Gimnazja:

- Publiczne Gimnazjum w Popowie z siedzibą w Łowiczu, przy ulicy Poznańskiej 4 .
- Gminna Biblioteka Publiczna w Bocheniu z filią w Zawadach
- Od stycznia 2008 roku w miejscowości Bocheń działa „Wioska Internetowa - Centrum Kształcenia na odległość”. Jest to placówka o charakterze kulturalno – oświatowym, wyposażona w nowoczesny sprzęt komputerowy z oprogramowaniem oraz dostępem do Internetu. Daje to możliwość bezpłatnego korzystania z komputerów i Internetu każdemu mieszkańcowi terenów wiejskich, który jest zainteresowany zdobywaniem i uzupełnianiem swojej wiedzy.

Istotnymi dla terenów wiejskich są strażnice OSP. Obecnie strażnice znajdują się w 16 sołectwach skupiając 570 członków.

Na terenie gminy działają kluby sportowe:

- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „NAPRZÓD JAMNO”
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „ZRYW WYGODA”
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LKS „OLIMPIA NIEDŹWIADA”
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LKS „DAR PLACENCJA”
- Ludowy Klub Sportowy „VICTORIA ZABOSTÓW DUŻY”

➤ Uczniowski Klub Sportowy „OLIMP” Niedźwiada
Grupy te zrzeszają ponad 285 osób w różnych grupach wiekowych.

Głównym, miejskim ośrodkiem organizacyjnym zlokalizowanym w bliskiej odległości od gmin jest Łowicz. Mieszkańcy gminy znajdują w mieście siedzibę powiatu, targowicę miejską, szpital, ARiMR, sąd. W Łowiczu znajdują się zakłady, które kupują od rolników produkty rolne:

- Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska
- Firma „Bracia Urbanek”
- Agros Nova Łowicz

2.3.5 RYNEK PRACY

Bezrobocie jest jednym z największych zagrożeń o charakterze ekonomicznym i społecznym, jakie towarzyszą okresom dekoniunktury w gospodarce rynkowej. Wśród najbardziej groźnych skutków bezrobocia należy wymienić:

- Dewastację i destabilizację rynku pracy
- Zmniejszenie wpływów budżetowych (zarówno do budżetu centralnego jak i lokalnego)
- Emigrację kadr, zwłaszcza wysokokwalifikowanych
- Zahamowanie popytu i zubożenie rynku dóbr i usług, atrakcyjność co za tym idzie zmniejszenie obrotów atrakcyjności handlu
- Zmniejszenie atrakcyjności regionu i zniechęcenie inwestorów
- Bezrobocie godzi w rodziny i powoduje tworzenie się zjawisk patologii społecznej

Bezrobocie jest dużym problemem wpływającym na zadowolenie mieszkańców i poziom ich życia. Od wielu lat notuje się wysoką stopę bezrobocia. W województwie łódzkim stopa bezrobocia wynosi 9,2 % (grudzień 2008 r.). Pociąga to za sobą szereg problemów natury społecznej.

Stopa bezrobocia w powiecie łowickim w 2008 roku wynosiła 8,1% (2788 osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy). Natomiast w gminie Łowicz w 2008 roku zarejestrowanych było 220 bezrobotnych, z czego: 103 osoby to kobiety, 117 osób to mężczyźni.

W gminie Łowicz większość bezrobotnych to mężczyźni, jednak powinno się zwrócić uwagę na bezrobocie wśród kobiet, gdyż należą one do grupy bardziej podatnej na bezrobocie długotrwałe. Bezrobocie kobiet jest wynikiem dość zróżnicowanego zbioru przesłanek mających generalnie dwojaką naturę. Po pierwsze - możemy mówić o przesłankach natury ekonomicznej – tzn. takich, które są związane z zagadnieniem struktury popytu na pracę. Ich dyskryminujące w swym charakterze działanie nie jest możliwe w odniesieniu do

jakiegokolwiek płci; mogą się one objawiać w praktyce jedynie pod postacią określonych dla poszczególnych stanowisk pracy wymogów kwalifikacyjnych.

Swoją specyfikę bezrobocie kobiet zawdzięcza natomiast silnemu oddziaływaniu przesłanek natury społeczno – kulturowej; związanych z istnieniem zestawów ról społecznych tradycyjnie przypisywanych poszczególnym płciom. Wspomniane zestawy ról determinują sfery aktywności, w jakich określone osoby mogą się realizować bez narażania się na przejawy społecznej dezaprobaty. Patrząc z perspektywy historycznej możemy zauważyć, że ta tendencja w kierunku podziału pracy względem płci okazuje się niezmiernie trwała i – pomimo proegalitarnych działań współczesnych społeczeństw we wszystkich niemal wymiarach społecznej aktywności – nadal ma duży wpływ na dystrybucję zatrudnienia.

Walka z bezrobociem jest trudnym i długotrwałym przedsięwzięciem, które wymaga współdziałania wielu instytucji firm i organizacji. W tym miejscu należy się uwaga, iż poprzez pojęcie walki z bezrobociem rozumiemy tworzenie nowych miejsc pracy, profilaktykę w miejscach zagrożonych bezrobociem oraz zapobieganie patologiom społecznym, jakie towarzyszą zjawisku utraty pracy. Na czele wśród podmiotów niezbędnych do uruchomienia skutecznego programu zwalczania bezrobocia wysuwają się ośrodki władzy (centralnej, lokalnej i samorządowej) oraz organizacje pozarządowe. Wynika to zarówno z podziału kompetencji i rozdziału funduszy budżetowych (różnych budżetów) jak i perspektyw współpracy z instytucjami Unii Europejskiej.

Generalnie, na obszarze gminy poziom bezrobocia jest niski, wynosi zaledwie 7,89 %.

Według danych z Powiatowego Urzędu Pracy w Łowiczu w gminie Łowicz:

- bardzo powoli wzrasta liczba osób bezrobotnych z prawem do zasiłku (obecnie 16,36%, ogółu zainteresowanych, w 2003 roku 9,19%), świadczy to o tendencji zatrudnienia krótkotrwałego, czasowego, które nie gwarantuje stabilności zatrudnienia na rynku lokalnym oraz o tendencjach nie wiązania się pracodawców z pracownikami na dłużej),
- około 53,49% ogółu zarejestrowanych stanowią osoby młode i w sile wieku, do 35 roku życia (wzrost w ciągu ostatniego roku o 6,53%), grupa ta, to absolwenci szkół mających trudności ze znalezieniem pracy, nieposiadający doświadczenia zawodowego,
- największą grupę osób bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,86%),
- kolejną grupę stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (26,57%),
- natomiast najmniejsza grupa osób bezrobotnych to osoby z wykształceniem wyższym (5,94 %),
- zaobserwować można bardzo dużą grupę osób biernych zawodowo szczególnie wśród osób z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym stanowiących aż 24,82% biernych zawodowo.

2.3.6 WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Uwarunkowania współpracy

Fundamentem ideowym wyznaczającym podstawy współpracy państwa, w tym samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych jest zasada subsydiarności, zapisana w preambule Konstytucji RP. Zakłada ona, że państwo bierze na siebie tylko te zadania, których nie są w stanie rozwiązać obywatele i ich wspólnoty. Praktyczną konsekwencją przyjęcia tej zasady jest decentralizacja państwa i przekazywanie władzy lokalnej wspólnotom samorządowym. Bardzo ważnym krokiem na tej drodze jest przeniesienie znacznej części kompetencji rządu centralnego samorządom: powiatom i województwom. Obok tego procesu powinien się dokonywać proces przekazywania części kompetencji państwa obywatelom dobrowolnie zrzeszającym się dla rozwiązywania zadań społecznych. Przemawiają za tym nie tylko względy ideowe, ale i praktyczne. Nie chodzi tylko o to, że obywatele mają prawo sami definiować swoje problemy i liczyć na pomoc państwa w ich rozwiązywaniu, ale także o to, iż w wielu dziedzinach organizacje te szybciej i taniej potrafią rozwiązać problemy niż administracja rządowa i samorządowa.

Podstawowym faktem, którą winni uświadamiać sobie wszyscy samorządowcy i pozarządowcy jest to, że podmiotem ich działania są ludzie. Zarówno samorząd lokalny, jak i organizacje pozarządowe, choć w oparciu o różne podstawy (samorząd z mocy prawa, organizacje dobrowolnie) są reprezentantami społeczności. Obie te instytucje, znów w różny sposób i na różnych zasadach, dążą do wspólnego celu. Jest nim zaspokajanie potrzeb społecznych, służenie ludziom, którzy wybrali swoich przedstawicieli do tych instytucji.

Zrozumienie tego, skądinąd oczywistego faktu, nie jest wcale powszechne, a jest to przecież fundament współdziałania, w ramach wspólnej misji, jaką jest dobro społeczności lokalnej. Organizacje pozarządowe z reguły są znacznie bliżej ludzi, wyrastają w odpowiedzi na ich konkretne potrzeby. Administracja natomiast często (na całym świecie zresztą) zapomina o swojej misji, o tym, komu służy. Świadomość misji, nadanie podmiotowości ludziom uruchamia proces uwłaszczenia obywateli, przywrócenia im podmiotowości poprzez tworzenie możliwości wpływania na własne sprawy. Jednym z nurtów takiego procesu uwłaszczenia obywateli jest budowanie współpracy władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, które pełnią funkcję uspołeczniania życia zbiorowego.

Organizacje, o czym była już mowa, powstają tam, gdzie pojawiają się niezaspokojone potrzeby. Najczęściej są odpowiedzią na problemy dnia codziennego, gdyż te właśnie są najbardziej istotne. Część organizacji w sposób świadomy pozostaje na tym poziomie działania. To jest ich misja, tak określiły swoją rolę i miejsce: pomagać wtedy, gdy pojawia się problem. Najczęściej zresztą uzupełniają w ten sposób działania samorządu i państwa. Jednak inne organizacje starają się poszukiwać przyczyn problemów, a nie tylko łagodzić ich skutki. To jest skuteczna metoda rozwiązywania problemów, ale trudna, bo wymagająca umiejętności i wytrwałości w docieraniu do rzeczywistych źródeł problemów, spojrzenia

ponad codziennością. Wiele organizacji, które w tym właśnie upatrują swoją rolę, stara się docierać do źródeł problemów i rozwiązywać je, i to zarówno w skali lokalnej, jak i ogólnopolskiej.

Nie jest to również łatwe dla samorządowców, którzy bardzo często przygnieceni są problemami dnia codziennego: dziurawymi jezdniami czy brakiem pieniędzy na wypłatę zasiłków z pomocy społecznej. Ale także wśród nich istnieje wiele przykładów starań o patrzenie na problemy w dłuższym horyzoncie czasowym i określanie celów, które odnoszą się do źródeł problemów, a nie tylko do ich skutków - w myśl twierdzenia, że lepiej zapobiegać niż leczyć. Przykładem takie podejścia do określania celów działania są Strategie i Plany Rozwoju Lokalnego w wielu gminach w Polsce.

Świadomość tego, że w działaniu najważniejsze są rezultaty wiąże się ściśle ze świadomością misji, celów. Myślenie w kontekście rezultatów podejmowanych działań wymaga planowania i to w dłuższym horyzoncie czasowym. Finansować należy nie działania, ale ich rezultaty. Dobrze znane są sytuacje, w których pewne rezultaty można osiągnąć bardzo prostymi, tanimi sposobami. Nie da się ich jednak zastosować, trzeba wybrać sposób droższy i niekoniecznie gwarantujący osiągnięcie zakładanych rezultatów, tylko dlatego, że tak mówią przepisy. To bardzo często problem administracji, którego rozwiązaniem mogą być organizacje pozarządowe, elastyczne i - między innymi dzięki temu - skuteczne w działaniu.

Władza samorządowa z mocy prawa jest gospodarzem w swojej gminie. Dobry gospodarz to nie zawsze ten, który sam wszystko potrafi zrobić najlepiej, ale przede wszystkim ten, który potrafi dobrze kierować innymi. Władze samorządowe powinny przede wszystkim tworzyć warunki do współpracy, z wszystkimi tymi, którzy działają dla dobra społeczności lokalnej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje potrafią osiągać założone rezultaty taniej i skuteczniej niż na przykład jednostki budżetowe, obciążone administracją i skrzępowane przepisami. Jest to również, a może nawet przede wszystkim, ważne z jednego jeszcze powodu. Ludzie wtedy są szczęśliwi, gdy czują w pełni, że ich potrzeby są zaspokajane, gdy się ich nie wyręcza, wtedy, ale daje się możliwość decydowania o zaspokajaniu własnych potrzeb. Jedną z form takiego uczestnictwa jest właśnie współpraca z organizacjami pozarządowymi, które reprezentują interesy obywateli.

Innym elementem świadomości współpracy jest uświadomienie sobie ról jakie pełnią obaj partnerzy. Oczywiście jest, że podstawą dla określania tych ról jest stan obecny, co nie oznacza, że nie można dążyć - w ramach obowiązujących reguł - do jego zmiany. Władze lokalne, w ramach bycia gospodarzem w swojej gminie, zobowiązane są do świadczenia określonego zakresu usług o określonych standardach. W przeciwieństwie do nich organizacje tworzone są dobrowolnie, same określają to co robią. W określeniu ról pomaga zidentyfikowanie i przekonanie się nawzajem o swoich atutach. Samorząd, na przykład ma możliwość kreowania warunków i regulacji dotyczących różnych sfer życia publicznego, posiada zasoby i środki na prowadzenie działań na rzecz mieszkańców, ma dostęp do różnych źródeł informacji. Organizacje natomiast są elastyczne, nie są bowiem skrzępowane tyloma przepisami co samorząd, mogą być zatem znacznie bardziej innowacyjne, mają lepsze

rozpoznanie potrzeb społecznych, mogą efektywniej świadczyć usługi na rzecz mieszkańców. Dobre poznanie siebie nawzajem, określenie własnych atutów i słabości pozwala precyzyjnie określić role obu partnerów. Różnice w ich możliwościach działania i w tym czym dysponują stanowią siłę współpracy, w której obaj partnerzy mogą uzupełniać się, pomnażając efekty współdziałania.

Organizacje pozarządowe jako partner samorządu terytorialnego

Organizacje są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tej społeczności (lub jej grup). To powoduje, że dla samorządu organizacje stanowią znakomity "pas transmisyjny", którym przepływają informacje zarówno od ludzi do samorządu, jak i od samorządu do społeczeństwa. Organizacje jako reprezentant społeczności powinny mieć zatem możliwość wypowiedzania się w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczyć w podejmowaniu istotnych dla mieszkańców decyzji.

Główne formy współpracy to: stała współpraca informacyjna, konsultacje, współdziałanie w podejmowaniu decyzji przez władze samorządowe. Organizacje świadczą również, o czym była już mowa, pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej. Dysponują w tym zakresie potencjałem, wiedzą i doświadczeniami. Mogą być zatem znakomitym wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd.

Główna forma współpracy: kontraktowanie usług organizacjom przez samorząd.

Organizacje obok wykonywania zleczanych przez samorząd zadań publicznych, proponują zupełnie niekonwencjonalne, nowatorskie sposoby rozwiązywania problemów. Pełnią funkcję innowacyjną i w tym zakresie samorząd również powinien współpracować z nimi, przede wszystkim inspirując działania innowacyjne i wspierając ich realizację.

Główne formy współpracy z organizacjami pozarządowymi stosowane na terenie gminy Łowicz to: programy dotacji i inne formy wspierania organizacji.

Programy współpracy najczęściej przewidują następujące formy współpracy pomiędzy samorządem i organizacjami pozarządowymi:

- konsultowanie decyzji podejmowanych przez władze samorządowe z organizacjami pozarządowymi, najlepiej w ustalonym wspólnie trybie i formie,
- zaproszenie organizacji pozarządowych do współtworzenia strategii rozwoju lokalnego, do szczególnego znaczenia nabiera w tworzeniu regionalnych planów rozwoju nowych województw samorządowych,
- określenie zasad i procedur ubiegania się przez organizacje pozarządowe o dotacje z budżetu samorządowego na realizację innowacyjnych projektów służących mieszkańcom danej społeczności lokalnej,
- uwzględnianie organizacji pozarządowych w przetargach na wykonywanie zadań publicznych,

- stanowienie prawa lokalnego (uchwały Rad Samorządów), które w sposób kompleksowy określają cele, zasady, mechanizmy i formy współpracy samorządu i organizacji pozarządowych.
- różne formy wspierania działań organizacji, na przykład:
  - możliwość korzystania z infrastruktury posiadanej przez samorząd; organizacje bezpłatne lub na zasadach preferencyjnych mogą korzystać z lokali, sal na szkolenia i konferencje, środków transportu,
  - możliwość korzystania z informacji posiadanych przez samorząd,
  - możliwość korzystania z wiedzy i doświadczeń ekspertów samorządowych,
  - możliwość korzystania z kanałów promocyjnych gminy,
  - możliwość korzystania z kontaktów zagranicznych gminy,
  - możliwość udzielania przez gminę rekomendacji dla organizacji pozarządowych,
  - możliwość korzystania ze szkoleń i to zarówno w zakresie merytorycznych zagadnień, jak i w zakresie rozwoju organizacyjnego, jak też dotyczących funkcjonowania władz samorządowych, urzędu gminy, etc².

2.4 SFERA EKONOMICZNA

2.4.1 GOSPODARKA

Rolnictwo

Sektor publiczny nie odgrywa istotnej roli w gospodarowaniu gruntami na terenie gminy, zarówno jako „właściciel”, jak i jako „faktyczny użytkownik”. W grupie państwowych gospodarstw rolnych użytkujących grunty na terenie gminy są dwa gospodarstwa, których siedziby znajdują się w mieście Łowiczu: Stacja Hodowli i Unasieniania Zwierząt (użytkuje grunty o łącznej powierzchni ok. 18 ha), Gospodarstwo Pomocnicze przy Zespole Szkół Rolniczych (użytkuje grunty o pow ok. 11 ha). Większy areał gruntów stanowi zasób Skarbu Państwa, w dużej części przekazany do dyspozycji Agencji Rolnej Skarbu Państwa. Takie grunty znajdują się przede wszystkim w Zawadach, Parmie, Ostrowie, Otolicach, Zielkowicach, także w Niedźwiadzie (największe areały). O wielkości produkcji rolniczej na terenie gminy decydują użytkownicy indywidualnych gospodarstw rolnych - w tej grupie własności pozostaje 94% powierzchni użytków rolnych. Niewielki udział w strukturze własności mają właściciele nieruchomości rolnych o powierzchni użytków rolnych mniejszych od 1 ha.

Rolnictwo, które stanowi ważny element. W strukturze gospodarstw gminy dominują gospodarstwa małe, o powierzchni 1 – 5 ha, które stanowią ponad połowę ogólnej liczby gospodarstw. Niski jest stopień specjalizacji gospodarstw rolnych, zmniejszający efektywność gospodarowania, ograniczający postęp technologiczny i pozycję przetargową rolników na

---

² Por. Tomasz Schimanek „Organizacje pozarządowe w Polsce”.

rynku. Jedną z głównych barier rozwojowych w rolnictwie jest niedostatek kapitału, wynikający z niskiej koniunktury w rolnictwie.

Liczba i wielkości indywidualnych gospodarstw rolnych ogółem i w poszczególnych miejscowościach, przedstawiają się następująco:

Miejscowość	Indywidualne gospodarstwa rolne			Przeciętna powierzchnia gospodarstwa w ha użytków rolnych	
	1996	2007		1966	2007
		Liczba	pow. w ha		
Bocheń	107	92	786	7,2	8,5
Dąbkowice Dolne	75	67	540	7,4	8,0
Dąbkowice Górne	54	56	368	6,8	6,6
Guźnia	62	56	362	6,1	6,5
Jamno	106	100	680	6,3	6,8
Jastrzębia	103	93	343	3,3	3,7
Klewków	45	54	332	7,3	6,1
Małszyce	55	47	148	2,8	3,1
Mystkowice	55	46	496	8,6	10,8
Niedźwiada	81	76	407	5,1	5,3
Ostrów	44	38	359	9,3	9,4
Otolice	47	46	294	6,3	6,4
Parma	110	119	395	3,6	3,3
Pilaszków	63	56	563	8,8	10,1
Placencja	59	61	196	3,4	3,2
Popów	160	150	499	3,2	3,3
Strzelcew	133	131	341	2,5	2,6
Szczudłów	19	20	131	7,2	6,6

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

Świące	22	21	155	6,6	7,4
Świerz	127	140	945	7,3	6,8
Wygoda	98	111	558	5,8	5,0
Zabostów Duży	96	88	471	4,9	5,3
Zabostów Mały	62	60	288	4,5	4,8
Zawady	96	92	642	6,9	7,0
Zielkowice	181	200	545	3,2	2,7
Ogółem gmina	2060	2020	10844	5,3	5,4

Struktura obszarowa gospodarstw w poszczególnych miejscowościach przedstawia się następująco (stan 2007r.)

Miejscowość	Liczba gospodarstw	Liczba gospodarstw w przedziałach wielkości w ha					
		do 2	2-5	5-7	7-10	10-15	pow-15
Bocheń	92	16	23	8	9	23	13
Dąbkowice Dolne	67	3	10	13	26	9	6
Dąbkowice Górne	56	7	15	10	12	12	0
Guźnia	56	21	9	5	4	11	6
Jamno	100	20	22	11	23	18	6
Jastrzębia	93	34	37	6	10	5	1
Klewków	54	21	12	4	5	6	6
Małszyce	47	27	9	4	6	0	1
Mystkowice	46	6	7	0	5	15	13
Niedźwiada	76	27	18	4	14	9	4
Ostrów	38	4	4	8	5	10	7
Otolice	46	15	11	2	7	5	6

Parma	119	42	60	11	4	1	1
Pilaszków	56	5	5	6	15	13	12
Placencja	61	20	32	7	0	2	0
Popów	150	67	49	18	10	5	1
Strzelcew	131	84	25	7	11	2	2
Szczudłów	20	4	4	3	4	5	0
Świące	21	4	2	1	7	6	1
Świeryż	140	31	31	17	24	28	9
Wygoda	111	28	37	18	18	7	3
Zabostów Duży	88	18	19	20	28	3	0
Zabostów Mały	60	14	17	16	11	2	0
Zawady	92	17	16	17	19	19	4
Zielkowice	200	103	68	18	8	3	0
Ogółem gmina	2020	638	542	234	285	219	102

Prawie połowa indywidualnych gospodarstw rolnych (z siedzibami na terenie gminy Łowicz) to gospodarstwa z grupy gospodarstw małych, głównie posiadających od 1 do 5 ha użytków rolnych. Najkorzystniejszą strukturę obszarową gospodarstw (średnia powierzchnia gospodarstwa powyżej 7 ha) mają wsie: Zawady, Świące, Dąbkowice Dolne, Bocheń, Ostrów Pilaszków, Mystkowice. Są to zachodnie tereny gminy, o zróżnicowanych warunkach glebowo-rolniczych (choć w większości średnio dobrych). Najniższą średnią powierzchnię gospodarstwa posiadają wsie Strzelcew, Zielkowice, Małszyce, Placencja, Parma, Popów, Jastrzębia położone w otoczeniu m. Łowicza i we wschodniej części gminy (na osi linii kolejowej do Skierniewic). Występuje stała tendencja do zmniejszania się liczby gospodarstw w ogółem.

Produkcja roślinna.

Zboża są uprawami, które dominują w strukturze zasiewów gospodarstw indywidualnych na całym terenie gminy. Powierzchnia zasiewów zbóż systematycznie wzrastała w przeciągu ostatniego dziesięciolecia (w 1988 r. zboża stanowiły 65% powierzchni całkowitej upraw na terenie gminy). W większości miejscowości gminy Łowicz zboża stanowią 3/4 ogólnej

powierzchni zasiewów. Dotyczy to zarówno terenów o dominacji gruntów dobrej jakości, jak i tych o gruntach słabej jakości. Uprawy intensywne - warzyw gruntowych i truskawek - występowały na znacznie większych powierzchniach w obszarach o przewadze gleb wysokiej bonitacji tj. we wsiach: Zabostów Duży, Strzelcew, Bocheń, Świeryż, Małszyce i Klewków.

Znaczący udział w strukturze produkcji roślinnej na terenie gminy stanowi produkcja traw na gruntach zaliczanych do trwałych użytków zielonych. Ta forma użytkowania gruntów rolnych wynika z istniejących uwarunkowań przyrodniczych - liczne i rozległe doliny rzeczne oraz inne podmokłe obniżenia terenu predysponują do utrzymania w tych obszarach łąk i pastwisk. Średnio na 1 gospodarstwo rolne na terenie gminy przypada 1,5 ha łąk i 0,4 ha pastwisk. Do miejscowości, w których odsetek użytków zielonych w ogólnej powierzchni gruntów jest większy niż średnia wartość dla całej gminy a jednocześnie ich jakość jest najlepsza (z przeważającym udziałem łąk i pastwisk klasy III i IV) należą: Pilaszków, Mystkowice, Dąbkowice Dolne i Bocheń. Duże powierzchnie użytków zielonych w obrębie wsi Jastrzębia, Zielkowice, Placencja, Jamno, Zawady, Otolice, Świące i Szczudłów to w większości jednak grunty zaliczane do klasy V (niskiej produktywności). Występuje tendencja do zmian struktury upraw ze zmniejszaniem się powierzchni upraw buraka cukrowego, cebuli na rzecz rzepaku.

Dużą rolę w produkcji roślinnej we wsiach Zabostów Mały i Zabostów Duży odgrywają uprawy sadownicze. Produkcja sadownicza w tych terenach ma już wieloletnie tradycje - sady stanowią w wyżej wymienionych miejscowościach, odpowiednio: 41 % i 31% ogólnej powierzchni użytków rolnych. W pozostałych terenach istniejące sady to prawie wyłącznie sady przydomowe.

We wsi Niedźwiada znajdują się ogrody działkowe Polskiego Zarządu Działkowców - na powierzchni 12 ha.

Produkcja zwierzęca.

Hodowla zwierząt gospodarskich to kierunek produkcji rolniczej, który jest podstawowym źródłem dochodu gospodarstw rolnych. Odnosi się to zarówno do hodowli bydła (w tym krów mlecznych), jak i hodowli trzody chlewnej.

Największe wskaźniki pogłowia zwierząt gospodarskich (znacznie przekraczające średnie wartości dla gminy), zarówno bydła, jak i trzody chlewnej, mają wsie: Pilaszków i Dąbkowice Dolne. Z kolei Świące, Dąbkowice Górne i Placencja to wsie o dużo większych niż przeciętna dla gminy obsadzie bydła (także krów), a Strzelcew, Małszyce, Bocheń, Niedźwiada i Ostrów - o większej obsadzie trzody chlewnej. Obserwuje się na terenie gminy współzależność między dużym odsetkiem użytków zielonych w strukturze użytkowania gruntów, w szczególności tych o dobrej i średniej jakości - a istniejącym, dużym pogłowiem bydła. Nie występuje natomiast jednoznaczna zależność pomiędzy uwarunkowaniami wynikającymi ze stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej w poszczególnych obszarach gminy a wielkością prowadzonej tam produkcji zwierzęcej (lepszym warunkom glebowym nie zawsze towarzyszy większa obsada zwierząt gospodarskich). Niskie wskaźniki pogłowia

bydła i trzody chlewnej mają Zabostów Mały, Zabostów Duży, Popów i Guźnia, również małe pogłowie bydła - Strzelcew, Małszyce; grunty tam występujące charakteryzują się stosunkowo wysoką bonitacją. Istotnie niższe od przeciętnych dla gminy, wskaźniki obsady bydła i trzody chlewnej mają wsie Parma, Zielkowice, Jastrzębia - obszary o przewadze gruntów niskiej jakości i znacznym rozdrobnieniu gospodarstw.

Stan zainwestowania terenów rolnych i stan wyposażenia gospodarstw rolnych.

Jednym z elementów zainwestowania w zakresie rolnictwa, a odnoszący się do polepszenia warunków przestrzeni rolniczej, są melioracje. Gmina Łowicz należy do grupy gmin gdzie powierzchnia gruntów zmeliorowanych jest większa od arealu gruntów wymagających budowy takich urządzeń.

Stan melioracji według WZMiUW Oddziału w Łowiczu w poszczególnych miejscowościach gminy przedstawia się następująco:

Miejscowość	Zmeliorowane użytki rolne w odsetkach			Potrzeby nowych melioracji użytków rolnych - w odsetkach		
	Ogółem	Grunty orne	Użytki zielone	Ogółem	Grunty orne	Użytki zielone
Bocheń	53,6	69,7	-	22,2	18,7	33,8
Dąbkowice Dolne	85,3	100	38,7	-	-	-
Dąbkowice Górne	63,8	67,0	37,9	-	-	-
Guźnia	83,2	84,2	81,4	-	-	-
Jamno	45,0	50,8	31,1	13,2	8,3	25,0
Jastrzębia	-	-	-	89,2	83,7	95,0
Klewków	54,8	65,7	-	13,3	-	80,7
Małszyce	82,9	97,0	9,0	6,6	-	41,0
Mystkowice	85,5	100	40,6	-	-	-
Niedźwiada	52,2	67,9	1,5	21,1	-	89,4
Ostrów	28,4	40,1	2,6	54,7	68,2	25,0
Otolice	0,5	0,7	-	80,7	75,8	89,5
Parma	8,3	-	39,8	57,1	60,2	45,4

Pilaszków	80,6	100	20,5	18,1	-	36,6
Placencja	-	-	-	56,7	60,6	48,2
Popów	16,2	16,7	14,3	65,0	74,5	27,9
Strzelcew	87,0	92,0	16,0	2,8	3,0	-
Szczudłów	-	-	-	28,6	9,7	77,1
Świące	-	-	-	57,5	55,5	86,4
Świeryż	83,9	98,2	17,0	-	-	-
Wygoda	-	-	-	38,1	34,7	50,3
Zabostów Duży	30,5	35,2	-	55,9	54,6	64,8
Zabostów Mały	3,2	3,6	-	83,6	86,6	62,2
Zawady	2,4	-	12,8	38,9	35,9	51,7
Zielkowice	0,5	-	1,7	49,1	52,8	40,8
Ogółem gmina	41,7	49,8	17,9	30,9	27,9	39,9

Ogólna powierzchnia użytków rolnych zmeliorowanych wynosiła 4645 ha, w tym gruntów ornych - 4142 ha, a trwałych użytków zielonych - 503 ha. Największe arealy gruntów o regulowanych stosunkach wodnych występują w obrębie wsi: Strzelcew, Mystkowice, Dąbkowice Dolne, Guźnia, Małszyce, Świeryż i Pilaszków - w miejscowościach o generalnie dobrej jakości gruntów rolnych. Szacuje się, że największe potrzeby w tym zakresie występują we wsiach: Jastrzębia, Zabostów Mały, Otolice, Popów, Ostrów, także w Parmie, Placencji, Zabostowie Dużym i Świącach (powyżej 50% powierzchni użytków rolnych) . Ogółem na terenie gminy Łowicz jeszcze około 31% użytków rolnych wymaga zmeliorowania.

Gospodarka pozarolnicza

Na wstępie analizy sfery gospodarczej warto zaznaczyć, że analiza potencjału gospodarczego gminy wiejskiej, takiej jak Łowicz, musi być przeprowadzona w szerszym kontekście. Gospodarka gminy Łowicz jest ściśle związana z Miastem Łowicz, powiatem łowickim oraz innymi przemianami zachodzącymi na szczeblu powiatowym, wojewódzkim i krajowym. Gospodarka jest sektorem, w którym granice gmin, powiatów nie mają większego znaczenia. Przemiany związane z globalizacją dotknęły już wszystkie dziedziny życia i dotarły również na tereny wiejskie. Odłączenie się od tych przemian będzie barierą rozwojową dla całej

gminy Łowicz. Ważne jest w tym kontekście zintensyfikowanie działań zmierzających do współpracy gminy na szczeblu wojewódzkim i krajowym.

Ważnym ośrodkiem oddziaływania gospodarczego dla gminy Łowicz jest **Warszawa**. To w Warszawie skupia się biznes, który kreuje nie tylko gospodarkę ogólnokrajową ale również całego regionu. Na rozwój gospodarczy Łowicza duży wpływ ma miasto **Skierniewice**. Od koniunktury gospodarczej w Skierniewicach uzależniona jest w dużej mierze koniunktura gospodarcza Łowicza.

Na gospodarkę Łowicza wpływ mają też: **Sochaczew** (minimalny, wskazano że mieszkańcy podejmują pracę głównie w firmie Bakoma), **Płock**, **Żyrardów** oraz **aglomeracja łódzka**.

Szczególnie ciekawym elementem analizy jest prognoza rozwoju gospodarczego poszczególnych ośrodków w najbliższych latach. Uwagę należy zwrócić na aglomerację łódzką, której znaczenie nagle rośnie. Pod Łodzią będą przecinać się dwie autostrady łączące północ z południem kraju i wschód z zachodem. Na południowym zachodzie powstają nowe drogi, które połączą województwa z sąsiednimi krajami. W Łodzi aktywnie działają centra akademickie kształcące fachowców. Poza tym w regionie łódzkim płace zazwyczaj są niższe niż na Mazowszu czy w Małopolsce, co jest czynnikiem przyciągającym nowych inwestorów.

Jeszcze kilka lat temu bezrobocie w Łodzi było wyższe od średniej w Polsce. Na początku 2001 roku różnica wynosiła 1,5 punktu procentowego na niekorzyść województwa łódzkiego. W marcu tego roku w woj. łódzkim przewyższała średnią krajową jedynie o 0,4 punktu procentowego. Od kilku lat Łódź staje się zagłębiem inwestycji zagranicznych. Dlaczego nie w Warszawie? Koszty pracy w Warszawie są zbyt wysokie. Gdy wszystkie planowane inwestycje magazynowe zostaną zrealizowane, w regionie łódzkim będzie znajdować się 28 proc. powierzchni magazynów, podczas gdy w Warszawie 25 proc.³.

W miarę postępowania rozwoju gospodarczego Polski malała będzie rola Warszawy kosztem Łodzi. Region Łowicza musi więc zwrócić szczególną uwagę i dostosować zmiany do zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej w wymiarze ogólnopolskim. Kurczący się już dzisiaj rynek Warszawy może powodować, że to nie Warszawa będzie głównym odbiorcą usług i towarów wyprodukowanych w gminie Łowicz, ale będą to inne ośrodki miejskie.

Najpoważniejsze niebezpieczeństwo to odpływ ludzi wykształconych, przedsiębiorczych do Warszawy lub Łodzi. To ludzie o takich cechach stanowią o sile gospodarki gminy i są w stanie ją kreować. Ich odpływ może spowodować poważne problemy społeczne.

W działaniach odnowy gospodarczej należy zwrócić szczególną uwagę na kształcenie osób mogących sprostać wyzwaniom dzisiejszej gospodarki. Kształcenie ustawiczne osób zagrożonych zjawiskiem bezrobocia oraz osób bezrobotnych musi być ukierunkowane na firmy powstające w pasach wskazanego oddziaływania. Szczególnie ważnym przemysłem staje się produkcja Artykułów Gospodarstwa Domowego. Aglomeracja łódzka stanie się liderem na rynku Europy Wschodniej poprzez napływ firm tego sektora. Szansą na gminy jest

---

³ Źródło: Colliers International

także sprowadzenie na jej tereny firm wysokiej technologii i osób, które świadczyć będą usługi za pośrednictwem łącz internetowych (tele-praca). Dla działów tych nie jest ważne miejsce pracy, ale komfort i sprawność działania łącz telekomunikacyjnych. Szacuje się, że już w roku 2008 na terenie gminy Łowicz funkcjonować będzie bezprzewodowy (szerokopasmowy) dostęp do Internetu poprzez technologię UMTS⁴.

Kształcenie kadr i rozwój systemów teleinformatycznych może wpłynąć na fakt, że osoby wykształcone pozostaną w gminie Łowicz. Odpowiedni program kształcenia kadr nowoczesnej gospodarki musi być priorytetem w działaniach odnowy społecznej wsi polskiej.

W tym momencie warto przyjrzeć się dokładnie strukturze gospodarki gminy Łowicz.

W 2007 roku działalność gospodarczą w Gminie Łowicz prowadziło **464** podmiotów gospodarczych. 98% z nich należała do sektora prywatnego.

Jednostki zarejestrowane według sektorów

	Jedn. m.	31 XII 2007
JEDNOSTKI ZAREJESTROWANE WG SEKTORÓW		
Ogółem		
ogółem	jed.gosp.	464
Sektor publiczny		
jednostki ogółem	jed.gosp.	8
jednostki prawa budżetowego państwowe i komunalne ogółem	jed.gosp.	8
przedsiębiorstwa państwowe	jed.gosp.	0
spółki prawa handlowego	jed.gosp.	0
spółki z udziałem kapitału zagranicznego	jed.gosp.	0
gospodarstwa pomocnicze	jed.gosp.	0
Sektor prywatny		
jednostki ogółem	jed.gosp.	456
osoby fizyczne	jed.gosp.	379
spółki prawa handlowego	jed.gosp.	6

⁴ Prognoza sporządzona przez firmę Bajor Consulting na podstawie badań Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych, Colliers International oraz badań własnych.

spółki z udziałem kapitału zagranicznego	jed.gosp.	0
spółdzielnie	jed.gosp.	1
fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne	jed.gosp.	28
spółki cywilne	jed.gosp.	33

Źródło: GUS

379 podmiotów gospodarczych w gminie Łowicz to zakłady osób fizycznych. Funkcjonują również 4 spółki handlowe. Taki stan rzeczy odzwierciedla ogólne tendencje panujące w gospodarce, gdzie najbardziej konkurencyjnymi i wytwarzającymi największą część Produktu Krajowego Brutto podmiotami są właśnie najmniejsze przedsiębiorstwa, które jednocześnie potrafią najbardziej elastycznie reagować na zmiany zachodzące na rynku. Według danych GUS, w ostatnich trzech latach liczba przedsiębiorstw nowozakładanych jest większa od liczby przedsiębiorstw likwidowanych, ale nie odzwierciedla to rzeczywistej liczby faktycznie działających podmiotów - tym bardziej po zmianach dotyczących zasad rejestracji i formy prowadzenia działalności gospodarczej przez spółki cywilne. Nie jest prowadzona też ewidencja podmiotów zawieszających bezterminowo prowadzenie działalności gospodarczej.

Ilość podmiotów gospodarczych ogółem w latach 2000 – 2008

Jednostka terytorialna	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gmina Łowicz	303	334	380	409	400	358	349	352	382

Źródło: GUS

Struktura podstawowych branż na terenie gminy

Struktura podstawowych branż na terenie gminy w 2008 roku

JEDNOSTKI ZAREJESTROWANE WG SEKCJI	Łowicz
Ogółem	382
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	44
Górnictwo i kopalnictwo	0
Przetwórstwo przemysłowe	10

Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	0
Budownictwo	66
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów mechanicznych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	148
Hotele i restauracje	15
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	34
Pośrednictwo finansowe	2
Obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	4
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne	3
Edukacja	1
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	9
Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	46

Źródło: GUS

Na terenach wiejskich powstały głównie sklepy detaliczne i hurtownie. Wśród największych zakładów znajdujących się na terenie miasta Łowicz, które skupują produkty rolne od rolników wymienić należy: Okręgową Spółdzielnię Mleczarską, "Firmę Bracia Urbanek", Agros Nova Łowicz. Zatrudnienie poza rolnictwem mieszkańców gminy w znacznym stopniu uzależnione jest od rynku pracy w Łowiczu. Największe firmy Łowicza (oprócz wyżej wymienionych) to m.in.: "Opakomet", "Lamela".

Przedsiębiorstwa zatrudniające największą liczbę mieszkańców gminy (zlokalizowane na terenie gminy Łowicz):

- ⇒ Uprawa pieczarek, Gospodarstwo rodzinne, Anna i Jacek Walczak – Dąbkowice Dolne (10 osób)
- ⇒ KOPER Sp. J. Marek Koper, Pilaszków, (6 osób)
- ⇒ Skup i Sprzedaż Surowców Wtórnych, Stanisław Strusiński, Dąbkowice Dolne 2, (5 osób)

- ⇒ PPHU „ANROB”, Bożena Gajda, Dąbkowice Górne, (9 osób)
- ⇒ PPH „MAJAN” S.C., Cezary Mycka, Strzelcew 22 a, (4 osoby)
- ⇒ Skup Złomu, Andrzej Skowroński, Dąbkowice Górne, (4 osoby)
- ⇒ Liberacka Emilia „SDP Recykling” s.c. Małszyce (4 osoby)

2.4.2. TURYSTYKA

Główną przyczyną zainteresowania problematyką rozwoju turystyki na poszczególnych obszarach jest dostrzeżenie przez społeczności lokalne możliwości uzyskiwania przychodów z prowadzenia działalności turystycznej oraz ich zdywersyfikowania na obszarach niegdyś wyłącznie rolniczych. Aby te dochody osiągać i systematycznie je zwiększać, należy doprowadzić do wzrostu liczby przyjazdów turystów krajowych i zagranicznych.

Gmina Łowicz posiada cenne walory przyrodnicze, rekreacyjne oraz kulturowe. Predestynują one gminę do rozwijania funkcji rekreacyjno - wypoczynkowej na poziomie lokalnym oraz turystyki kwalifikowanej i tranzytowej w skali regionu.

Ważnym elementem turystycznym w gminie Łowicz jest obecnie także zbiornik wodny pozostały po eksploatacji żwiru i piasków w obrębie Wału Dąbkowickiego (na wysokości Dąbkowic Górnych).

Na terenie gminy położony jest niewielki fragment – 2 500 ha **Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Bzury**. Jeden pomnik przyrody znajduje się we wsi Niedźwiada jest to wąż szypułkowy o obwodzie 335 cm.

Na terenie gminy brak jest atrakcyjnych obiektów zabytkowych, jednakże występują wartościowe z punktu widzenia ochrony dóbr kultury obiekty budownictwa i architektury. Do rejestru zabytków wpisane zostały następujące obiekty:

- grodzisko wczesnośredniowieczne w Bocheniu – w świetle źródeł archeologicznych byłby to najstarszy gród w tej części Mazowsza,
- pozostałości osady średniowiecznej (XI/XIII w.) i prawdopodobnie także osadnictwa znacznie wcześniejszego (epoka kamienia, kultury łużyckiej) – w Bocheniu,
- cmentarz wojenny z II wojny światowej w Guźni, założony w 1939 r. – na cmentarzu pochowanych jest 147 żołnierzy polskich Armii Pomorze.

Wśród atrakcji turystycznych regionu znajdują się także:

- Izba Pamięci z I Zjazdu Związku Nauczycielstwa Polskiego w 1905 r. w Pilaszkwie,
- Cmentarz Wojenny w Guźni k. Jeziora Rydwan na którym pochowano 147 żołnierzy Armii Pomorze poległych w Kampanii Wrześniowej,
- Izba Pamięci w Szkole Podstawowej w Bocheniu,
- Pomnik na terenie Szkoły Podstawowej w Jamnie upamiętniający poległych żołnierzy w latach 1918-1920,

- Tablica upamiętniająca rozstrzelanych Polaków w 1944 r. w miejscowości Parma,
- w Guźni znajduje się Jezioro Rydwan, które w miesiącach letnich staje się centrum wypoczynkowym Łowicza i okolic.

Stały rozwój turystyki może być zagwarantowany jedynie poprzez tworzenie i promowanie popytu rynkowego na określone produkty turystyczne.

Wiodącymi produktami turystycznymi w Gminie Łowicz powinny być:

- turystyka urlopowa,
- turystyka aktywna (piesza, jeździecka),
- turystyka wiejska,
- myślistwo i łowiectwo,
- wędkarstwo.

Osiągnięcie tych celów możliwe jest poprzez:

- dostosowanie produktów turystycznych do potrzeb rynku,
- ukazanie specyfiki i tożsamości regionalnej (kultura łowicka) oferującej odpowiedni i atrakcyjny produkt turystyczny,
- rozwój i modernizację infrastruktury turystycznej i uzupełniającej o zróżnicowanym standardzie, dostosowanej do produktów wiodących,
- stworzenie odpowiedniego systemu promocji i dystrybucji produktu turystycznego regionu,
- zorganizowanie zintegrowanej sieci informacji turystycznej i rezerwacji,
- wskazanie priorytetowych przedsięwzięć i inwestycji wraz z czasem ich realizacji w gospodarce turystycznej obszaru,
- umożliwienie podnoszenia kwalifikacji pracownikom zatrudnionym w gospodarce turystycznej regionu,

Organizatorzy turystyki i planiści widzą wiele zagrożeń rozwoju turystyki w regionie. Najważniejszymi z nich wydają się być:

- brak kapitału inwestycyjnego do realizacji podstawowej i uzupełniającej bazy turystycznej,
- brak jednolitego produktu turystycznego,
- brak łączu komputerowych służących informacji i rezerwacji,
- niedostateczne przygotowanie kadry obsługującej turystów,
- niedostateczna ilość i jakość materiałów promocyjnych,

Ważnym elementem rozwoju turystyki w Gminie Łowicz jest turystyka wiejska.

W Polsce rozwija się turystyka wiejska nie ograniczająca się tylko do gospodarstwa rolnego, lecz wszechstronnie wykorzystuje warunki krajobrazowe, kulturowe i infrastrukturalne

regionu (np. zwiedzanie obiektów historycznych, uczestnictwo w imprezach kulturalnych itp.).

Właściciele gospodarstw rolnych, aby uzyskać jak największe obroty w agroturystyce, dbają o otoczenie, inwestują w ochronę przyrody (oznakowania drzewostanu, wyznaczanie ścieżek rowerowych, do wędrówek pieszych, estetyczne pojemniki na odpadki itp.), zabytkowe budynki i miejsca historyczne. Utrzymywana jest tradycja i zwyczaje poszczególnych regionów. Dzięki turystyce nie zanikną stare zwyczaje, techniki, sztuka i rękodzieło, co w tożsamości regionu łowickiego jest niezwykle ważne.

Agroturystyka jest rokrocznie coraz popularniejszą formą wypoczynku. Stanowi szansę przełamania kryzysu na obszarach wiejskich, zróżnicowania działalności i pozyskania dodatkowych środków finansowych. Najczęściej oferowane są noclegi lub noclegi z wyżywieniem, ale także coraz częściej można skorzystać z porad w zakresie ziołolecznictwa, spróbować wielu smakołyków z regionalnych kuchni oraz przetworów bezpośrednio wytwarzanych w gospodarstwach, jak i innych atrakcji np. przejażdżek konnych lub bryczką.

Rola agroturystyki w aktywizacji społeczno - gospodarczej wsi ma coraz większe znaczenie, zwłaszcza w regionach turystycznie atrakcyjnych pod względem walorów przyrodniczych, krajobrazowych, środowiskowych i zabytków, a więc takich jak region łowicki.

Agroturystyka pozwala na wykorzystanie istniejących zasobów mieszkaniowych, zagospodarowanie bezpośrednio w gospodarstwie produkowanej żywności, przy jednoczesnym podnoszeniu poziomu kultury, znajomości języków, infrastruktury otoczenia, ochrony zabytków i środowiska oraz walorów przyrodniczo-krajobrazowych itp.

2.5. IDENTYFIKACJA NAJWAŻNIEJSZYCH PROBLEMÓW GMINY ŁOWICZ

2.5.1. WYKAZ NAJWAŻNIEJSZYCH PROBLEMÓW

Zagospodarowanie przestrzenne:

- brak partnerstwa prywatno-publicznego celem realizacji inwestycji, przedsięwzięć i zamierzeń wpływających na społeczno-kulturalny rozwój gminy
- niewystarczający dostęp do informacji
- niska świadomość społeczna
- małe zaangażowanie mieszkańców na rzecz działań środowiskowych
- niedostateczne utożsamianie się z problemami gminy jako całości
- zły stan techniczny dróg,
- słabo rozbudowana infrastruktura techniczna
- niedostateczna infrastruktura mieszkaniowa
- brak dostatecznych regulacji przeciwpożarowych

- nieuporządkowana gospodarka wodno-ściekowa
- degradacja środowiska przez niekontrolowane odprowadzanie ścieków i odpadów stałych,
- istnienie lokalnych kotłowni opalanych niskiej jakości węglem, skutkujące zanieczyszczeniem powietrza w okresie grzewczym
- brak środków finansowych na doskonalenie istniejącego systemu gospodarki odpadami
- konieczność zagospodarowania surowców wtórnych w większym zakresie
- brak infrastruktury towarzyszącej ruchowi transportu samochodów ciężarowych
- brak rezerwy uzbrojonych terenów pod nowe rodzaje działalności,

Sfera społeczna:

- brak nowoczesnych placówek kultury
- brak świetlic środowiskowych
- brak działań skierowanych na wspieranie grup o zmniejszonych możliwościach integracji społecznej
- słaby dostęp do uczelni młodzieży wiejskiej spowodowany głównie przez niskie budżety domowe, wysokie czesne
- utrzymywanie się wysokiego udziału ludności o niskim poziomie wykształcenia i kwalifikacji zawodowych
- niski poziom mobilności zawodowej oraz ograniczone zdolności do zmian kulturowych
- brak obiektów sportowych
- brak atrakcyjnych ofert edukacyjnych
- brak promocji gminy w zakresie kultury
- Niewystarczająco rozwinięta służba zdrowia i opieka społeczna,

Sfera ekonomiczna:

- rosnące bezrobocie
- ubożenie ludności, poszerzanie się grupy mieszkańców wyłączonych z procesów rozwojowych
- słabość infrastruktury technicznej
- mało uzbrojonych terenów pod inwestycje
- zły stan dróg
- zły stan układu komunikacyjnego w zakresie lokalnym
- brak pełnej gospodarki wodno-ściekowej
- brak polityki informacyjnej promującej firmy i możliwości regionu
- brak instytucji wspierających biznes

Działalność kulturalna:

- brak nowoczesnych placówek kultury
- brak świetlic środowiskowych
- brak działań skierowanych na wspieranie grup o zmniejszonych możliwościach integracji społecznej
- brak gminnego centrum informacyjnego dla mieszkańców o kierunkach rozwoju edukacji, rynku pracy i możliwościach kształcenia ustawicznego
- słaby dostęp do uczelni młodzieży wiejskiej spowodowany głównie przez niskie budżety domowe, wysokie czesne
- niski poziom mobilności zawodowej oraz ograniczone zdolności do zmian kulturowych
- brak obiektów sportowych
- brak atrakcyjnych ofert edukacyjnych

2.5.2. ANALIZA SWOT

Nazwa SWOT jest akronimem angielskich słów Strengths (mocne strony), Weaknesses (słabe strony), Opportunities (szanse w otoczeniu), Threats (zagrożenia w otoczeniu). Analiza SWOT jest efektywną metodą identyfikacji słabych i silnych stron organizacji oraz badania szans i zagrożeń, jakie stoją przed organizacją. Analizę SWOT można z równym powodzeniem zastosować do dowolnego przedsięwzięcia.

POŁOŻENIE, ŚRODOWISKO NATURALNE

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom zanieczyszczenia powietrza, • Dogodne warunki fizjograficzne dla budownictwa (małe deniwelacje, stabilne podłoże). • Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska, • Bardzo dobra dostępność komunikacyjna, • Bliskość miasta Łowicza, • Urozmaicony krajobraz naturalny – zróżnicowanie przyrodnicze i przestrzenne, • Duży potencjał do rozwoju turystyki, • Kompleksy leśne,	<ul style="list-style-type: none"> • Słabe wykorzystanie krajobrazu gminy i walorów przyrodniczych oraz kulturowych, • Degradacja środowiska przez niekontrolowane odprowadzanie ścieków i odpadów stałych, • Niska świadomość mieszkańców o potrzebie ochrony środowiska naturalnego.

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA, GOSPODARKA KOMUNALNA

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencyjne ceny nieruchomości pod inwestycje, • Istniejący potencjał terenów niezagospodarowanych, • Położenie w pasie rosnącej urbanizacji i wzrostu gospodarczego wokół Łowicza, • Rozwinięta sieć telekomunikacyjna.	<ul style="list-style-type: none"> • Słabo rozbudowana infrastruktura techniczna, • Niedostateczna infrastruktura mieszkaniowa, • Niedobór nowych inwestycji od podstaw, • Brak rezerwy uzbrojonych terenów pod nowe rodzaje działalności, • Duże braki w zakresie systemów infrastruktury społecznej i technicznej, • Przewozy niebezpiecznych ładunków przez gminę, • Zły stan techniczny dróg, • Brak uzbrojenia technicznego w sołectwach, • Niedobór uzbrojenia części terenów budowlanych w infrastrukturę techniczną w szczególności dotyczy gospodarki wodno – ściekowej.

GOSPODARKA, ROLNICTWO

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Bliskie położenie względem Łowicza, Łodzi, Warszawy • Istnienie rezerwowej siły roboczej, • Korzystne warunki przyrodnicze dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, • Rozwinięty prywatny sektor gospodarczy, • Silne tradycje rolnicze.	<ul style="list-style-type: none"> • Brak specjalizacji w produkcji, • Brak siedzib instytucji finansowych, • Słaby rozwój instytucji otoczenia biznesu, • Brak wykwalifikowanej siły roboczej, • Dominacja bardzo małych firm w ogólnej liczbie podmiotów, • Mała ilość inwestorów z zewnątrz, szczególnie zagranicznych, • Rozdrobnienie gospodarstw, • Brak alternatyw w aktywizacji zawodowej ludności wiejskiej poza rolnictwem, • Ograniczony rynek zbytu produktów rolnych, • Brak przechowalnictwa produktów rolnych, • Słabe wyposażenie w sprzęt rolniczy.

KULTURA, SPORT, TURYSTYKA

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Występowanie ciekawych zabytków i walorów krajobrazowych, • Wolne tereny rekreacyjne do zagospodarowania, • Rozwinięta tożsamość kulturowa (kultura łowicka) • Istnienie stowarzyszeń kulturalnych.	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostatecznie rozwinięta baza sportowo – rekreacyjna i kulturalna, • Brak punktu informacji turystycznej, • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, • Niedobór środków finansowych na inwestycje związane z kulturą i sportem, • Brak szerokich działań na rzecz promocji regionu, • Słabo rozwinięta baza noclegowa.

WARUNKI SOCJALNO-BYTOWE, POTENCJAŁ LUDZKI

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Dobry poziom wykrywalności przestępstw, • Dobre funkcjonowanie szkół, • Rosnąca w świadomości społeczeństwa potrzeba aktywnego stylu życia, • Dobre warunki przyrodnicze do uprawiania sportu i rekreacji, • Rosnące zainteresowanie mieszkańców uczestnictwem w procesie decyzyjnym, świadczące o rozwoju społeczeństwa obywatelskiego,	<ul style="list-style-type: none"> • Bardzo mały odsetek młodzieży rozpoczyna studia wyższe, • Odpływ z regionu ludzi młodych i wykształconych, • Brak miejsc pracy dla ludzi młodych i wykształconych, • Brak szkół wyższych i średnich, • Niski przyrost naturalny, • Ubożenie mieszkańców, • Rosnące bezrobocie, • Wzrost przestępczości oraz zjawisk patologii społecznych, • Pogarszające się warunki życia ludności wiejskiej, • Brak mieszkań dla ludzi ubogich, • Brak zintegrowanego systemu zarządzania w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa, • Wzrost liczby osób korzystających z pomocy społecznej.

Szanse i zagrożenia rozwoju gminy Łowicz

Druga część analizy SWOT polega na zidentyfikowaniu tendencji występujących w otoczeniu, które mogą sprzyjać (szanse) bądź spowolnić (zagrożenia) procesy rozwojowe Gminy. Na uwarunkowania te Gmina nie ma możliwości wpływu.

Szanse rozwoju Gminy wiążą się przede wszystkim z:

- Położeniem sprzyjającym rozwojowi na trasie krajowej Warszawa - Poznań
- Integracją europejską, która stwarza możliwości pozyskania środków pomocowych,
- Dopływem zagranicznego kapitału i technologii,
- Budową autostrady A1,
- Zwiększeniem siły nabywczej mieszkańców,
- Utrzymaniem lobby proekologicznego,
- Rozwojem informatyzacji i telekomunikacji,
- Rozwiniętym rynkiem dóbr konsumpcyjnych, szczególnie działem spożywczym,
- Rozwojem sieci rynków i giełd rolno-spożywczych,
- Wzrostem liczby turystów przyjeżdżających do Polski,
- Rozwojem i powszechnością edukacji na poziomie wyższym,
- Promocją przedsiębiorczości,
- Promocją funduszy strukturalnych dla przedsiębiorców,
- Wysoką pozycją w ocenach atrakcyjności inwestycyjnej,
- Rozwojem systemów infrastruktury technicznej,
- Możliwością zewnętrznego finansowania działań ukierunkowanych na rozwój zasobów ludzkich,
- Współpracą ponadlokalną na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom i przestępczości,
- Wprowadzeniem standardów jakości usług medycznych.
- Rozwój edukacji
- Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców
- Napływ kapitału inwestycyjnego z zewnątrz
- Rozwój niekonwencjonalnych źródeł energii
- Ochrona środowiska
- Nawiązywanie współpracy z innymi miejscowościami i gminami
- Doskonalenie samorządności lokalnej

Zagrożenia rozwoju omawianego obszaru to przede wszystkim:

- Niewystarczające środki przekazywane z budżetu państwa na zadania dodatkowo zlecone gminie na podstawie wprowadzonych aktów prawnych,
- Zahamowanie niezbędnych reform pozwalających na zmiany nieefektywnej struktury polskiej gospodarki,

- Drogie kredyty, trudny dostęp do kredytów preferencyjnych co przekłada się na brak efektywnego systemu pożyczkowo-kredytowego,
- Niska siła nabywcza społeczeństwa gminy,
- Duża niepewność działania wynikająca z wielu zmian gospodarczych, społecznych i politycznych,
- Brak sprawnego systemu aktywizacji bezrobotnych,
- Niebezpieczeństwo niepełnego wykorzystania szans jakie dają środki UE,
- Silniejsze uzależnienie produkcji od obcego kapitału,
- Niedostateczny postęp w reformowaniu finansów publicznych i nadmierny wzrost obciążeń podatkowych,
- Zbyt niski wzrost gospodarczy dla zapewnienia odpowiedniego tempa tworzenia miejsc pracy,
- Dalsze uszczuplanie przez rząd środków finansowych na działalność placówek oświatowych,
- Niedostateczne finansowanie pomocy społecznej, przy niedoskonałości rozwiązań systemowych,
- Migracja młodych, wykształconych ludzi za granicę i do dużych miast
- Ukryte bezrobocie w rolnictwie
- Duża konkurencja w pozyskiwaniu środków unijnych
- Niska dochodowość pracy w rolnictwie
- Wyludnianie się wsi
- Zmienność prawna
- Niestabilna polityka wobec rolnictwa
- Spadek dochodów gminy w wyniku zbyt dużego fiskalizmu państwa,
- Wzrastający koszt utrzymania,
- Patologie społeczne
- Ograniczenia prawne w zakresie inwestycji,
- Szybki rozwój sąsiednich gmin (konkurencja),

3. CELE OGÓLNE I SZCZEGÓŁOWE ROZWOJU OBSZARU GMINY

Głównym celem rozwoju gminy Łowicz, jest:

zapewnienie mieszkańcom gminy wysokiego poziomu życia poprzez wpływ na rozwój przedsiębiorstw, zapobieganie bezrobociu, tworzenie przyjaznych warunków zamieszkania, ochronę zdrowia i bezpieczeństwa oraz zwiększenie dostępu do infrastruktury kulturalnej, edukacyjnej oraz sportowej.

Cel główny przekłada się na cele strategiczne, a te na cele cząstkowe:

Cel strategiczny I – Wspieranie i rozwój przedsiębiorczości, w szczególności poprzez aktywizację lokalnych zasobów oraz:

- a. bezpośrednie inwestycje w infrastrukturę techniczną,
- b. kształtowanie w społeczności gminy postaw przedsiębiorczych,
- c. tworzenie dogodnych warunków i wsparcie dla nowo powstających przedsiębiorstw,
- d. podniesienie standardów obsługi mieszkańców gminy
- e. rozwój instytucji otoczenia biznesu,
- f. kształcenie ustawiczne osób bezrobotnych, chcących podjąć pracę w nowym zawodzie lub podjąć samodzielną działalność gospodarczą,
- g. rozwój infrastruktury telefonicznej i informatycznej.

Po 2007 roku, polityka gminy powinna w większym niż dotychczas zakresie wspierać działania ukierunkowane na dywersyfikację działalności ekonomicznej ludności wiejskiej. Rozwój pozarolniczej działalności na wsi może przyspieszyć przemianę strukturalne.

Decydującą rolę w tworzeniu nowych, stałych miejsc pracy na obszarze regionu łowickiego będą nadal odgrywać małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP). Są one bowiem czynnikiem stabilności społecznej i rozwoju gospodarczego. Podstawowym czynnikiem wzrostu konkurencyjności gospodarki w gminie jest poprawa kondycji mikro oraz małych i średnich przedsiębiorstw, głównie pod kątem innowacyjności.

Wdrożenie innowacji pozwala uzyskać korzystną pozycję na rynku oraz determinuje dalszy rozwój przedsiębiorstwa, jednak najczęściej barierą dla inwestycji jest ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania ze względu na niską zdolność kredytową, a banki komercyjne nie są skłonne wspierać firmy na wczesnym etapie rozwoju.

Poprawę konkurencyjności rolnictwa można osiągnąć poprzez modernizację gospodarstw, ukierunkowanie produkcji na rynek, aktywowanie inwestycji prorozwojowych oraz rozwój wszelkich form kooperacji między producentami. Efektem wzrostu konkurencyjności będzie zwiększenie dochodowości.

Rozwój przedsiębiorstw, rolnictwa jest jednak ściśle uzależniony od rozwoju infrastruktury technicznej. Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Niedostateczny stopień jej rozwoju nie tylko obniża standard życia i gospodarowania, lecz także decyduje o słabej atrakcyjności obszarów wiejskich dla potencjalnych inwestorów.

Pomimo notowanej w ostatnich latach tendencji wzrostu rozwoju gminy, potrzeby w tym zakresie są nadal bardzo duże. Niezbędne będzie zatem dalsze wspieranie poprawy infrastruktury technicznej na obszarze gminy Łowicz, w tym inwestycji infrastrukturalnych bezpośrednio związanych z rolnictwem i przedsiębiorczością. Brak dobrej jakości dróg w wielu częściach gminy powoduje zastój i marginalizację gospodarczą. Rozwój w latach 2008 – 2015 ma nastąpić w całej gminie.

W ramach celu operacyjnego realizowane będzie wsparcie na rzecz mieszkańców obszarów wiejskich ukierunkowane na rozwój przedsiębiorczości, podnoszenie zdolności do zatrudnienia, zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej, wyrównywanie szans w dostępie do edukacji i rynku pracy, podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców obszarów wiejskich, a zwłaszcza pozarolniczych umiejętności zawodowych oraz zwiększenie dostępu do podstawowych usług publicznych i społecznych. Wszystkie powyższe działania będą prowadziły do zmniejszenia różnicowań w tych dziedzinach pomiędzy obszarami wiejskimi Gminy Łowicz a ośrodkami miejskimi.

Stymulowanie podnoszenia i aktualizacji umiejętności zawodowych przez pracowników, zwłaszcza osób starszych i o niskich kwalifikacjach, jest kluczowe dla utrzymania atrakcyjności pracowników dla pracodawcy i utrzymanie ich aktywności na regionalnym rynku pracy.

W ramach priorytetu do realizacji w latach 2008 – 2015 przewidziano następujące przedsięwzięcia:

1.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Zielkowice-Bobrowniki
2.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Pilaszków-Jastrzębia
3.	Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w północno-zachodniej części gminy Łowicz (modernizacja systemu wodociągowo - kanalizacyjnego w miejscowościach Świeryż Pierwszy, Świeryż Drugi, Klewków, Niedźwiada)
4.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Popów-Strzelcew

5.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze we wsi Popów
6.	Wykonanie nakładki asfaltowej – Świeryż I i Świeryż II
7.	Wodociąg Jamno-Dąbkowice
8.	Stworzenie trwałego i przejrzystego systemu ulg i zwolnień podatkowych oraz jego promocja
9.	Szkolenia z przedsiębiorczości dla rolników
10.	Współpraca z przedsiębiorcami w zakresie informacji gospodarczej

Cel strategiczny II - Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy Łowicz poprzez ochronę zdrowia, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego, socjalnego, edukację, oświatę i sport w szczególności poprzez:

- a. rozwój funkcji edukacyjno – oświatowych i sportowych w gminie,
- b. ochronę zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców, w tym bezpieczeństwa socjalnego,
- c. wdrażanie nowoczesnych form edukacji,
- d. współpracę zagraniczną
- e. zapewnienie mieszkańcom dostępu do nowoczesnych form przekazu informacji w szczególności do Internetu.

Dostęp do edukacji i umożliwienie korzystania z usług edukacyjnych są podstawowymi czynnikami określającymi przebieg ścieżki edukacyjnej, a w rezultacie sytuację jednostek na rynku pracy. W ramach celu operacyjnego realizowane będą działania obejmujące wsparcie kierowane do osób i placówek realizujących proces kształcenia, mające na celu stworzenie równych szans w dostępie do edukacji, rozszerzenie oferty dydaktycznej o elementy rozwojowe wykraczające poza standardowe programy nauczania, a także upowszechnienie kształcenia ustawicznego osób dorosłych w szczególności osób odchodzących od rolnictwa.

Upowszechnienie edukacji przedszkolnej, a co za tym idzie, wyrównanie szans edukacyjnych dzieci na początkowym etapie edukacji wymaga systemowego wdrożenia elastycznych form edukacji przedszkolnej, szczególnie na obszarach gminy wiejskiej, gdzie edukacja przedszkolna jest upowszechniona w niewystarczającym zakresie. Zapewnienie równego dostępu do edukacji wszystkim mieszkańcom będzie miało znaczenie priorytetowe dla rozwoju zasobów ludzkich w gminie. Dzięki realizacji działań przewidzianych do realizacji w tym celu operacyjnym możliwa będzie lepsza identyfikacja barier ograniczających dostęp do edukacji i opracowanie bardziej efektywnych metod ich eliminacji.

Naczelnym motywem podejmowanych działań powinno być niedopuszczenie do międzypokoleniowej transmisji negatywnych tendencji socjalnych, tj. przejmowaniu przez młodzież z terenów wiejskich wartości i postaw właściwych syndromowi „wyuczonej bezradności” oraz dążenie wszelkimi sposobami do podniesienia poziomu jej wykształcenia.

Należy zaznaczyć, iż tak pojęte przesłanki stanowią w istocie realizację szerszego celu, jakim jest wzrost poziomu i jakości życia na wsi oraz inwestycje w kapitał ludzki, niezbędny w tworzeniu warunków dla wielofunkcyjnego rozwoju gminy.

Ważnym elementem tego celu operacyjnego jest zapewnienie mieszkańcom bezpieczeństwa. Niezbędna jest ciągła współpraca pomiędzy policją a gminą oraz działalność prewencyjna.

W ramach priorytetu do realizacji w latach 2008 – 2015 przewidziano następujące projekty:

1.	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w miejscowości Jamno, gm. Łowicz
2.	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w ramach programu "Moje boisko-Orlik 2012" przy Gimnazjum w Popowie
3.	Budowa sali gimnastycznej dla obwodu szkolnego Wygoda - Zawady-Urbańszczyzna – Jamno.
4.	Utworzenie przedszkola gminnego.

Cel strategiczny III – Ochrona środowiska przyrodniczego i kształtowanie ładu przestrzennego poprzez:

- a. poprawę stanu otaczającego środowiska naturalnego,
- b. zachowanie unikalnych walorów środowiska naturalnego,
- c. dbanie o ład przestrzenny i jego funkcjonalność dla wszystkich mieszkańców gminy,
- d. poprawa zdrowotności mieszkańców,
- e. unowocześnianie obiektów usługowych użyteczności publicznej.

Ochrona środowiska, w tym w szczególności zasobów wodnych ma kluczowe znaczenie dla zachowania możliwości prowadzenia produkcji rolniczej oraz dla poprawy jakości życia na obszarze gminy. Ekstensywne metody produkcji stosowane przez większość gospodarstw indywidualnych warunkują zachowanie wielu gatunków roślin i zwierząt oraz specyficznych siedlisk, które stały się rzadkie lub przestały istnieć w krajach o intensywnym rolnictwie.

Dobry stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej oraz wysokie walory przyrodnicze znacznej części gminy stanowią istotny zasób gospodarczy i mogą być źródłem przewagi konkurencyjnej na rynku wewnętrznym UE.

W ramach celu operacyjnego wspierane będą przede wszystkim przedsięwzięcia infrastrukturalne w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami komunalnymi, ochrony przyrody, ochrony przeciwpowodziowej oraz nadzwyczajnych zagrożeń środowiska. Wspierane będą również działania w zakresie ochrony powietrza, w szczególności na obszarach przekroczeń dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń oraz działania dostosowujące małe i średnie przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska.

W ramach priorytetu do realizacji w latach 2008 – 2015 przewidziano następujące projekty:

1.	Kanalizacja Zielkowice – Parma - Placencja.
2.	Kanalizacja Wygoda - Zawady - Urbańszczyzna.
3.	Rozbudowa, remont i termomodernizacja budynku Urzędu Gminy Łowicz.

Cel strategiczny IV – *Odnowa wsi - pielęgnacja kultury i dziedzictwa historycznego* poprzez:

- a. zachowanie stanu dziedzictwa kulturalnego oraz jego promocja w skali ponadlokalnej i międzynarodowej,
- b. podjęcie działań na rzecz podniesienia świadomości kulturalnej mieszkańców,
- c. wykorzystanie dziedzictwa kulturowego gminy w tworzeniu nowoczesnych form nauczania,
- d. podniesienie jakości życia i pracy na wsi.

Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich nie jest możliwy bez bezpośredniego i szerokiego udziału społeczności lokalnych. Warunek ten spełniają upowszechniające się w kraju programy odnowy wsi animowane i wspierane ze szczebla regionalnego. Zakładają one szerokie zaangażowanie społeczności lokalnej, płynące z przejmowania przez nią odpowiedzialności za przyszłość wsi, wykorzystanie miejscowych zasobów, ukierunkowanie lokalnych inicjatyw poprzez sformułowany oddolnie plan rozwoju (odnowy) wsi i ich realizację w partnerstwie sołectwa i gminy i umiejętności generowania środków. Efektem jest rozwój życia społecznego i kulturalnego wsi w oparciu o powiększaną i waloryzowaną infrastrukturę społeczną, wzrost poczucia tożsamości i pielęgnowanie dziedzictwa kulturowego, poprawa i nowe kształtowanie warunków życia również w sferze infrastruktury technicznej.

Realizacja celu doprowadzić ma do pielęgnacji unikatowej w skali kraju kultury łowickiej, poczucia tożsamości z tą kulturą oraz wykorzystanie jej w celu promowania gminy. Odnowa wsi wiązać się będzie również z rozwojem małych firm i gospodarstw agroturystycznych. Głównym środkiem w realizacji celu jest uczestnictwo w Programie Leader+ w latach 2007-2013 oraz rozwijanie postaw obywatelskich. Mieszkańcy muszą czuć więź z miejscem, w którym żyją, pielęgnować to miejsce.

W ramach priorytetu do realizacji w latach 2008 – 2015 przewidziano następujące projekty:

1.	Urządzenie Gminnego Ośrodka Kultury w Bocheniu.
2.	Stworzenie Gminnego Centrum Informacji Turystycznej.

4. ZADANIA ZMIERZAJĄCE DO POPRAWY SYTUACJI W GMINIE ŁOWICZ.

4.1 ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ I SYSTEMU KOMUNIKACJI

Rozwój infrastruktury technicznej i systemu komunikacji nastąpi poprzez modernizację dróg gminnych poprzez położenie nowej nakładki asfaltowej. Planuje się położenie nowej nawierzchni. Modernizacja przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców, polepszeniu spójności komunikacyjnej między sołectwami oraz wzrost atrakcyjności inwestycyjnej sołectw.

4.2 POPRAWA STANU ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Poprawa stanu środowiska naturalnego będzie miała miejsce poprzez realizację systemowej budowy sieci kanalizacyjnej i przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy, a także kompleksową termomodernizację budynku Urzędu Gminy Łowicz. Zadania te umożliwią Gminie aplikowanie o finansowe środki pomocowe z Unii Europejskiej w ramach PROW oraz RPO Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013.

W wyniku jego wykonania zakończy się niekontrolowany odpływ nieczystości ciekłych z nieszczelnych szamb do gruntu i wód podziemnych, brak niekontrolowanego napływu zanieczyszczeń do środowiska (w tym: dwutlenku siarki, tlenku węgla, tlenku azotu, dwutlenku węgla), poprawa stanu czystości wód, zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców.

4.3 POPRAWA WARUNKÓW ŻYCIA MIESZKAŃCÓW

W celu poprawy warunków życia mieszkańców realizowane będą przedsięwzięcia

- Urządzenie Gminnego Ośrodka Kultury w Bocheniu
- Stworzenie Gminnego Centrum Informacji Turystycznej.

5. REALIZACJA ZADAŃ I PROJEKTÓW

5.1 PROJEKTY I ZADANIA ROZPOCZYNAJĄCE SIĘ W LATACH 2008-2013

Lp.	Nazwa projektu/ zadania	Cel zadania	Zgodność z planem zagospodarowania przestrzennego	Przewidywany okres realizacji						Oczekiwane rezultaty	Podmioty uczestniczące w realizacji	Źródła finansowania zadania	Łączne nakłady finansowe w tys. PLN
				2008	2009	2010	2011	2012	2013				
1.	Rozbudowa, remont i termomodernizacja budynku Urzędu Gminy Łowicz	Rozwój infrastruktury technicznej Poprawa stanu środowiska naturalnego	zgodny							- poprawa jakości powietrza - zmniejszenie emisji do powietrza m.in. zanieczyszczeń pyłowych, dwutlenki siarki i tlenków azotu - zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców	RPO Urząd Gminy	391 173,32 1 051 110,00	1 421 200,00
2.	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w ramach programu "Moje boisko-Orlik 2012" przy Gimnazjum w Popowie	Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej	zgodny							- utworzenie miejsca spotkań dla mieszkańców - podniesienie atrakcyjności miejscowości - rozwój infrastruktury społecznej	Urząd Gminy Urząd Marszałkowski Ministerstwo Sportu i Turystyki	384 932,20 333 334,00 333 000,00	1 051 266,20
3.	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w miejscowości Jamno gm. Łowicz	Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej	zgodny							- utworzenie miejsca spotkań dla mieszkańców - podniesienie atrakcyjności miejscowości - rozwój infrastruktury społecznej	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	1 020 279,69 500 000	1 520 279,69

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

4.	Systemowa budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy	Rozwój infrastruktury technicznej i systemu kanalizacji Poprawa stanu środowiska naturalnego	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - brak niekontrolowanego napływu zanieczyszczeń do środowiska - poprawa stanu czystości wód - zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców 	Urząd Gminy GFOŚiGW	<p style="text-align: right;">247 500,00</p> <p style="text-align: right;">742 500,00</p>	990 000,00
5.	Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w północno - zachodniej części gminy Łowicz (modernizacja systemu wodociągowo - kanalizacyjnego w miejscowościach Świerż Pierwszy, Świerż Drugi, Klewków, Niedźwiada)	Rozwój infrastruktury technicznej i systemu kanalizacji Poprawa stanu środowiska naturalnego	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - brak niekontrolowanego napływu zanieczyszczeń do środowiska - poprawa stanu czystości wód - zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy WFOŚiGW	<p style="text-align: right;">2 000 000,00</p> <p style="text-align: right;">3 181 203,00</p> <p style="text-align: right;">1 578 200,00</p>	6 759 403,00
6.	Budowa sieci kanalizacyjnej Zielkowice – Parma - Placencja	Rozwój infrastruktury technicznej i systemu kanalizacji Poprawa stanu środowiska naturalnego	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - brak niekontrolowanego napływu zanieczyszczeń do środowiska - poprawa stanu czystości wód - zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	<p style="text-align: right;">1 275 000,00</p> <p style="text-align: right;">225 000,00</p>	1 500 000,00
7.	Szkolenia z przedsiębiorczości dla rolników	Rozwój infrastruktury społecznej	Zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - poprawa warunków życia mieszkańców 	Urząd Gminy POKL	<p style="text-align: right;">7 500 zł</p> <p style="text-align: right;">42 500 zł</p>	50 000,00

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

8.	Stworzenie Gminnego Centrum Informacji	Poprawa warunków życia mieszkańców							<ul style="list-style-type: none"> - lepszy przepływ informacji między mieszkańcami a urzędem gminy - polepszenie organizacji wewnętrznej w urzędzie 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	<p>425 000,00</p> <p>75 000,00</p>	500 000,00
9.	Utworzenie przedszkola gminnego	Poprawa warunków życia mieszkańców Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - utworzenie miejsca spotkań dla mieszkańców - podniesienie atrakcyjności miejscowości - rozwój infrastruktury społecznej 	PO KL Urząd Gminy	<p>510 000,00</p> <p>90 000,00</p>	600 000,00
10.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Zielkowice-Bobrowniki	Rozwój infrastruktury technicznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - wzrost komfortu jazdy mieszkańców - lepsze połączenia między sołectwami - polepszenie parametrów dróg 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	<p>1 020 000,00</p> <p>180 000,00</p>	1 200 000,00
11.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Pilaszków-Jastrzębia	Rozwój infrastruktury technicznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - wzrost komfortu jazdy mieszkańców - lepsze połączenia między sołectwami - polepszenie parametrów dróg 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	<p>110 500,00</p> <p>19 500,00</p>	130 000,00

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

12.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Popów-Strzelców	Rozwój infrastruktury technicznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - wzrost komfortu jazdy mieszkańców - lepsze połączenia między sołectwami - polepszenie parametrów dróg - poprawa stanu bezpieczeństwa - poprawa estetyki miejscowości - poprawa warunków życia i pracy - wzrost atrakcyjności centrum gminy 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	161 500,00 28 500,00	190 000,00
13.	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze we wsi Popów	Rozwój infrastruktury technicznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - wzrost komfortu jazdy mieszkańców - lepsze połączenia między sołectwami - polepszenie parametrów dróg - poprawa stanu bezpieczeństwa - poprawa estetyki miejscowości - poprawa warunków życia i pracy - wzrost atrakcyjności centrum gminy 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	153 000,00 27 000,00	180 000,00
14.	Przebudowa i wyposażenie budynku biblioteki w Bocheniu na Gminny Ośrodek Kultury	Poprawa warunków życia mieszkańców Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - utworzenie miejsca spotkań dla mieszkańców - podniesienie atrakcyjności miejscowości - rozwój infrastruktury społecznej 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	500 000,00 500 000,00	1 000 000,00
16.	Budowa sali gimnastycznej dla obwodu szkolnego Wygoda - Zawady-Urbańszczyzna - Jamno	Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej	zgodny						<ul style="list-style-type: none"> - utworzenie miejsca spotkań dla mieszkańców - podniesienie atrakcyjności miejscowości - rozwój infrastruktury społecznej 	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	500 000,00 500 000,00	1 000 000,00

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

16.	Nakładka asfaltowa na drodze gminnej we wsi Pilaszków – droga wewnętrzna	Rozwój infrastruktury technicznej	zgodny							<ul style="list-style-type: none"> - wzrost komfortu jazdy mieszkańców - lepsze połączenia między sołectwami - polepszenie parametrów dróg - poprawa stanu bezpieczeństwa - poprawa estetyki miejscowości - poprawa warunków życia i pracy - wzrost atrakcyjności centrum gminy 	<p>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,</p> <p>Urząd Gminy</p>	<p>68 000,00</p> <p>12 000,00</p>	80 000,00
------------	--	-----------------------------------	--------	--	--	--	--	--	--	--	---	---	------------------

5.2 PROJEKTY PLANOWANE DO REALIZACJI PO 2013 ROKU – PROJEKTY DŁUGOTERMINOWE.

Numer zadania	Nazwa projektu/ zadania	Cel zadania	Zgodność z planem zagospodarowania przestrzen.	Etapy działania			Oczekiwane rezultaty	Podmioty uczestniczące w realizacji	Łączne nakłady finansowe w tys. PLN
				2013	2014	2015			
1	Wykonanie nakładki asfaltowej – Świeryż I i Świeryż II	Rozwój infrastruktury technicznej	zgodny				- wzrost komfortu jazdy mieszkańców - lepsze połączenia między sołectwami - polepszenie parametrów dróg	Urząd Gminy	610 000,00
2	Budowa sieci wodociągowej Jamno-Dąbkowice	Rozwój infrastruktury technicznej Poprawa stanu środowiska naturalnego	zgodny				- poprawa stanu czystości wód - zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców	Urząd Gminy Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	2 500 000,00
3	Budowa sieci kanalizacyjnej Wygoda – Zawady – Urbańszczyzna	Rozwój infrastruktury technicznej i systemu kanalizacji Poprawa stanu środowiska naturalnego	zgodny				- brak niekontrolowanego napływu zanieczyszczeń do środowiska - poprawa stanu czystości wód - zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Urząd Gminy	3 000 000,00

6. POWIĄZANIA ZADAŃ Z INNYMI DZIAŁANAMI REALIZOWANYMI NA TERENIE GMINY /POWIATU /WOJEWÓDZTWA

Niniejszy Plan Rozwoju Lokalnego to dokument programowy, który w swoich ustaleniach jest komplementarny do dokumentów planistycznych, będących podstawą polityki regionalnej zarówno na poziomie krajowym, wojewódzkim jak i powiatowym. Zgodność Planu Rozwoju Lokalnego ze strategicznymi dokumentami planistycznymi jest bowiem warunkiem koniecznym jego skutecznej realizacji. Poniżej wykazano zgodność zakładanych kierunków rozwoju gminy Łowicz z założeniami niektórych dokumentów.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Łowicz wykazuje zgodność z następującymi dokumentami programowymi:

Na poziomie kraju:

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013

Na poziomie województwa:

- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007 – 2020
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007 – 2013
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 -2013

Na poziomie regionalnym:

- Program Rozwoju Lokalnego Powiatu Łowickiego na lata 2007 - 2013

Poziom Krajowy

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 – 2013

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko zgodnie z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia (NSRO), stanowi jeden z programów operacyjnych będących podstawowym narzędziem do osiągnięcia założonych w nich celów przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Cechą charakterystyczną PO Infrastruktura i Środowisko jest integralne ujęcie problematyki podstawowej infrastruktury, która obejmuje infrastrukturę techniczną i zasadnicze elementy infrastruktury społecznej.

Oś priorytetowa I – Gospodarka wodno-ściekowa w ramach Programu Operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko” jest jednym z narzędzi współfinansowania realizacji

Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). KPOŚK jest dokumentem rządowym mającym na celu wypełnienie zobowiązań przyjętych przez Polskę w Traktacie Akcesyjnym w zakresie wdrażania dyrektywy Rady 91/271/EWG. Program ten stanowi plan działań inwestycyjnych w celu osiągnięcia pełnej zgodności z wymogami dyrektywy do końca 2015 r.

PRL Gminy jest zgodny z tą osią programu. W zakresie tego programu należy wybudować, rozbudować lub zmodernizować oczyszczalnie ścieków w miejscowościach powyżej 15 tys. RLM rozbudować lub zmodernizować sieci kanalizacji sanitarnej. Poza tym zgodnie z założeniami Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych Polska powinna wybudować, rozbudować lub zmodernizować oczyszczalnie ścieków aglomeracjach kanalizacji sanitarną w aglomeracjach powyżej 2 000 RLM.

Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013

Krajowy Plan Strategiczny obejmuje okres programowania na lata 2007-2013. Na podstawie analizy sytuacji społecznej, gospodarczej i środowiskowej, przeprowadzonej w oparciu o dostępne dane statystyczne, określono priorytety i kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w odniesieniu do priorytetów wspólnotowych.

Głównymi priorytetami osi 3 obszar: *JAKOŚĆ ŻYCIA* są :

- Poprawa warunków życia poprzez ułatwienie dostępności usług,
- Poprawa warunków życia,
- Poprawa infrastruktury na obszarach wiejskich.

W zakresie tego priorytetu mieszczą się zadania, o których mowa w PRL.

Poziom województwa

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007 – 2020

Misją Strategii jest podniesienie atrakcyjności Województwa Łódzkiego w strukturze regionalnej Polski i Europy jako regionu sprzyjającego zamieszkaniu i gospodarce przy dążeniu do budowy wewnętrznej spójności i zachowaniu różnorodności jego miejsc.

Strategia podzielona jest na trzy strefy:

- Społeczna mającą na celu wzrost ogólnego poziomu cywilizacyjnego województwa,
- Ekonomiczna : poprawa pozycji konkurencyjnej gospodarki województwa
- Funkcjonalno – przestrzenna mająca na celu Stworzenie rzeczywistego regionu społeczno – ekonomicznego posiadającego własną podmiotowość kulturową i gospodarczą

Plan Rozwoju Lokalnego ze swoimi celami nadrzędnymi oraz celami cząstkowymi wpisuje się w cele Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007 -2013

Program Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego przewiduje działania mające służyć rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów regionu oraz wyznacza kierunki rozwoju na lata 2007 – 2013. Niniejszy dokument pełni taką samą rolę, jednakże działania w nim przewidziane mają charakter lokalny. Realizacja działań zapisanych w obu dokumentach sprawi, że będą na siebie oddziaływać. Dla uzyskania większych efektów działania te muszą być ze sobą spójne.

Niniejszy dokument realizuje postulaty strategii, szczególnie w następujących dziedzinach:

- Priorytetu II „Ochrona środowiska, zapobieganie zagrożeniom i energetyka”
- Priorytetu IV „Społeczeństwo Informacyjne”

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 -2013

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich przewiduje działania będące wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społeczności wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Pomocy finansowej udziela się podmiotom z tytułu inwestycji w zakresie min.:

- 1) budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów:
  - a. pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe,
  - b. służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,
- 2) kształtowania obszaru przestrzeni publicznej;
- 3) budowy remontu lub przebudowy infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych

Plan Rozwoju Lokalnego ze swoimi celami nadrzędnymi oraz celami cząstkowymi wpisuje się w cele Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007 - 2013.

Poziom powiatu

Program Rozwoju Lokalnego Powiatu Łowickiego na lata 2007 – 2013

W Programie Rozwoju Lokalnego Powiatu Łowickiego na lata 2007 – 2013 zawarto planowane zadania, których realizacja ma na celu zniwelowanie problemów zidentyfikowanych w poszczególnych obszarach funkcjonalnych powiatu łowickiego.

Planowane przedsięwzięcie kompleksowej termomodernizacji budynku Urzędu Gminy Łowicz jest zgodne z następującym zadaniem zmierzającym do poprawy stanu środowiska naturalnego na obszarze powiatu: „Ograniczenie niskiej emisji z gospodarki komunalnej” (Część III Zadania zmierzające do poprawy sytuacji na danym obszarze, s.100).

Wdrożenie zamierzonych prac poprawy poziom izolacyjności termicznej opisywanego budynku użyteczności publicznej, skutkuje zmniejszeniem zapotrzebowania na ciepło, a tym samym zmniejszeniem ilości spalanej energii opałowej. W konsekwencji spadek ilości spalanych paliw opałowych ograniczy emisję zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do atmosfery, co znacznie poprawi stan środowiska naturalnego Gminy Łowicz oraz całego powiatu. To korzystne zjawisko zwiększy atrakcyjność regionu pod względem mieszkalnictwa, turystyki i rekreacji oraz potencjalnych inwestycji, wykorzystując walory przyrodniczo – krajobrazowe oraz kulturowo – historyczne opisywanego obszaru, co bez wątpienia przyczyni się do jego rozwoju społeczno – gospodarczego.

7. OCZEKIWANE WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘĆ PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Realizacja Planu Rozwoju Lokalnego powinna przynieść określone wskaźniki osiągnięć:

- **Produktu** – bezpośredni, materialny efekt realizacji przedsięwzięcia mierzony konkretnymi wielkościami - skwantyfikowany, który przełoży się na rezultaty.
- **Rezultatu** – korzyść, w miarę możliwości skwantyfikowana, jaka wyniknie dla beneficjenta bezpośrednio po zakończeniu projektu w związku ze zrealizowanymi działaniami, tj. dostarczonymi mu usługami/dostawami materialnymi/inwestycjami.
- **Oddziaływania** – długofalowe konsekwencje zrealizowanego produktu, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla beneficjentów końcowych.

Poniżej przedstawiono główne wskaźniki osiągnięcia produktów, rezultatów i oddziaływania adekwatne dla projektów zaplanowanych do realizacji przez Gminę Łowicz

ZBIÓR WSKAŹNIKÓW PRODUKTU MOŻLIWYCH DO WYKORZYSTANIA DLA OCENY REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość przed inwestycją	Wartość prognozowana
1	Liczba przyłączy kanalizacyjnych	szt.	0	120
2	Liczba Przydomowych Oczyszczalni ścieków	szt.	0	45
3	Długość zmodernizowanych dróg gminnych	km	0	14,70

4	Liczba zmodernizowanych skrzyżowań	szt.	0	6
5	Liczba obiektów objętych termomodernizacją	szt.	0	1
6	Liczba nowych obiektów sportowych	szt.	0	3

**ZBIÓR WSKAŹNIKÓW REZULTATU MOŻLIWYCH DO WYKORZYSTANIA
DLA OCENY REALIZACJI PLANU ROZWOJU LOKALNEGO**

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość przed inwestycją	Wartość "prognozowana"
1.	Liczba osób objętych systemem przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	0	135
2.	Ilość oczyszczonych ścieków	m ³ /doba	0	225
3.	Ilość zaoszczędzonej energii w wyniku realizacji projektów termo modernizacyjnych	MWh/rok	0	46,30
4.	Średni czas przejazdu między dwoma punktami sieci	minuty	15	12

**Zbiór wskaźników oddziaływania możliwych do wykorzystania
dla oceny realizacji Planu Rozwoju Lokalnego**

Lp.	Nazwa wskaźnika	Jedn. miary	Wartość przed inwestycją	Wartość prognozowana
1.	Ilość ścieków odprowadzonych i oczyszczonych (w okresie 1 roku)	m ³ /rok	0	82125
2.	Liczba nowych miejsc pracy (w okresie 2 lat)	szt	0	2
3.	Liczba nowych przedsiębiorstw (w okresie 2 lat)	szt	382	440

Powyżej przedstawione wskaźniki stanowią główne miary osiągnięć PRL. Będą one uszczegóławiane i szacowane na etapie opracowywania studiów wykonalności dla

poszczególnych inwestycji. Na etapie uszczegółowiania projektów wskaźniki te mogą zostać również poszerzone w zakresie zgodnym z dokumentami programowymi.

8. PLAN FINANSOWY NA LATA 2008 - 2013

Lp.	Wyszczególnienie	Harmonogram realizacji	Planowane nakłady			
			Ogółem	w tym		
				z budżetu gminy	środki z UE	inne
1	3	4	6	7	8	9
1.	Rozbudowa, remont i termomodernizacja budynku Urzędu Gminy Łowicz	2008 – 2009	1 421 200,00	1 051 110,00	391 173,32	-
2.	Budowa kompleksu sportowo-rekreacyjnego w ramach programu "Moje boisko-Orlik 2012" przy Gimnazjum w Popowie	2009	1 051 266,20	384 932,20	-	666 334,00
3.	Budowa kompleksu sportowo - rekreacyjnego w miejscowości Jamno gm. Łowicz	2009 – 2010	1 520 279,69	500 000,00	1 020 279,69	-
4.	Systemowa budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie Gminy Łowicz	2009 – 2010	990 000,00	247 500,00	-	742 500,00
5.	Poprawa gospodarki wodno-ściekowej w północno - zachodniej części gminy Łowicz (modernizacja systemu wodociągowo - kanalizacyjnego w miejscowościach Świeryż Pierwszy, Świeryż Drugi, Klewków, Niedźwiada)	2009 – 2010	6 759 403,00	3 181 203,00	2 000 000,00	1 578 200,00
6.	Budowa sieci kanalizacyjnej Zielkowice – Parma – Placencja	2009 – 2011	1 500 000,00	1 275 000,00	225 000,00	-
7.	Szkolenia z przedsiębiorczości dla rolników	2010 – 2011	50 000,00	7 500,00	42 500,00	-

*Plan Rozwoju Lokalnego
Gminy Łowicz na lata 2008 - 2015*

8.	<i>Stworzenie Gminnego Centrum Informacji</i>	2011	500 000,00	75 000,00	425 000,00	-
9.	<i>Utworzenie przedszkola gminnego</i>	2011	600 000,00	90 000,00	510 000,00	-
10.	<i>Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Zielkowice - Bobrowniki</i>	2011				
11.	<i>Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Pilaszków – Jastrzębia</i>	2012	130 000,00	19 500,00	110 500,00	-
12.	<i>Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze Popów-Strzelcew</i>	2012	190 000,00	28 500,00	161 500,00	-
13.	<i>Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze we wsi Popów</i>	2012	180 000,00	27 000,00	153 000,00	-
14.	<i>Przebudowa i wyposażenie budynku biblioteki w Bocheniu na Gminny Ośrodek Kultury</i>	2012	1 000 000,00	150 000,00	850 000,00	-
15.	<i>Budowa sali gimnastycznej dla obwodu szkolnego Wygoda - Zawady-Urbańszczyzna – Jamno</i>	2012 - 2013	1 000 000,00	150 000,00	850 000,00	-
16.	<i>Nakładka asfaltowa na drodze gminnej we wsi Pilaszków – droga wewnętrzna</i>	2013	80 000,00	12 000,00	68 000,00	-
17.	<i>Wykonanie nakładki asfaltowej – Świeryż Pierwszy i Świeryż Drugi</i>	2014 – 2015	610 000,00	91 500,00	518 500,00	-
18.	<i>Budowa sieci wodociągowej Jamno – Dąbkowice</i>	2014 – 2015	2 500 000,00	375 000,00	2 125 000,00	-
19.	<i>Budowa sieci kanalizacyjnej Wygoda – Zawady – Urbańszczyzna</i>	2014 – 2015	3 000 000,00	450 000,00	2 550 000,00	-
Razem						

9. SYSTEM WDRAŻANIA

Plan Rozwoju Lokalnego jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości. Proces jego wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji z otoczeniem. Wdrożeniu Planu towarzyszyć będzie jego ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

Plan Rozwoju Lokalnego gminy jest warunkiem koniecznym rozwoju danej jednostki terytorialnej. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu.

Właściwy proces wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Przedkładany Plan Rozwoju Lokalnego jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim była budowana. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo ponadgminne. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne, kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Realizacja Planu Rozwoju gminy Łowicz uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych.

Za wdrażanie Planu Rozwoju Lokalnego odpowiedzialny będzie Urząd Gminy Łowicz.

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Planu Rozwoju Lokalnego będzie pełnił specjalnie powołany zespół pracowników. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje m.in.:

- zapewnienia zgodności realizacji Planu z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych,
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Planu,

- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Planu,
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania Planu,
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach,
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji Planu.

Urząd Gminy Łowicz, jako instytucja wdrażająca Plan, odpowiedzialny będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne,
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w Planie w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania,
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

W przypadku Planu Rozwoju Lokalnego kluczową postacią w procesie jej realizacji i monitoringu jest Wójt. Kierując bieżącą działalnością, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania Planu, jej wdrażania, jak również oceny jej realizacji. Do najważniejszych zadań Wójta w zakresie zarządzania i monitoringu należałby bezpośredni nadzór nad wdrażaniem strategii oraz wyznaczenie koordynatora realizacji Planu.

Ważną rolę w procesach wdrożeniowych Planu odgrywać powinien koordynator strategii jako osoba zaangażowana bezpośrednio w realizację zadań wyznaczonych w Planie i dobrze zorientowana w istniejących realiach, mająca jednocześnie bezpośredni wpływ na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące w gminie.

Główne zadania koordynatora polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji Planu;
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację strategii;
- prowadzeniu bazy informacji;
- wypracowaniu kryteriów oceny stanu realizacji Planu;
- aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

Wdrażanie na każdym etapie podlega weryfikacji i aktualizacji. Opierać powinno się na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach struktury organizacyjnej gminy. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność.

10. SPOSOBY MONITOROWANIA, OCENY I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ PRZYJĘTEGO PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

10.1 SYSTEM MONITOROWANIA I SPOSOBY OCENY PLANU

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zaawansowania projektu i jego zgodności z postawionymi założeniami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i co nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby efektywnie kojarzyć je z innymi przedsięwzięciami realizowanymi na obszarze gminy. Organami odpowiedzialnymi za monitorowanie i ocenę realizacji planu są:

1. Wójt Gminy
2. Rada gminy

Do zadań Wójta należy:

- a) monitorowanie realizacji planu i składanie informacji w tej sprawie Radzie
- b) konsultacje z partnerami społeczno – gospodarczymi powiatu dot. planu
- c) składanie propozycji zmian w planie,

Do Rady Gminy należy okresowa ocena realizacji planu.

Monitorowanie realizacji planu odbywać się będzie na podstawie sprawozdań budżetowych i finansowych oraz innych dokumentów.

Ocena realizacji planu

- ⇒ pod względem finansowym odbywać się będzie na podstawie sprawozdań rocznych z wykonania planu wydatków;
- ⇒ pod względem merytorycznym na podstawie sprawozdań dyrektorów jednostek.

Ocena planu rozwoju lokalnego dokonywana będzie każdorazowo na zakończenie roku budżetowego.

10.2 SPOSOBY INICJOWANIA WSPÓŁPRACY POMIĘDZY SEKTOREM PUBLICZNYM, PRYWATNYM I ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI.

Czynnikiem gwarantującym osiągnięcie planowanych efektów w wyniku realizacji określonych inwestycji będzie współpraca samorządu gminnego z organizacjami

pozarządowymi oraz sektorem prywatnym. Celem samorządu będzie inicjowanie współpracy pomiędzy tymi organizacjami i dążenie do ich zaangażowania w realizację przedsięwzięć na zasadzie partnerstwa lub w roli współfinansującego określone zadanie. Ponadto podmioty działające w sektorze prywatnym i organizacje pozarządowe będą aktywnie włączane w proces monitoringu i oceny stopnia wdrażania Planu Rozwoju Lokalnego. Współpraca ta przybierze formę spotkań roboczych, na których wypracowywane będą nowe propozycje zadań do realizacji oraz weryfikacja założeń Planu pod kątem zmieniających się czynników otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego.

10.3 DZIAŁANIA INFORMACYJNE I PROMOCJA PLANU ROZWOJU LOKALNEGO

Plan Rozwoju Lokalnego gminy Łowicz jest bardzo ważnym dokumentem, który będzie miał swoje oddziaływanie na całą społeczność lokalną. Dlatego niezwykle istotnym elementem wdrażania Planu jest jego właściwe upowszechnianie. Główną instytucją odpowiedzialną za promocję Planu Rozwoju Lokalnego oraz zadań i projektów realizowanych z niego wynikających będzie Urząd Gminy Łowicz.

Celem działań związanych z promocją Planu Rozwoju Lokalnego jest dotarcie do jak najszerszej grupy beneficjentów działań podejmowanych w ramach Planu, a także instytucji mogących być partnerami w realizacji inwestycji. Należą do ich: mieszkańcy gminy, przedsiębiorcy lokalni oraz zlokalizowani w sąsiedztwie gminy, organizacje i instytucje społeczne. W ramach promocji Planu Rozwoju Lokalnego podejmowane będą w szczególności takie działania jak:

- Plan Rozwoju Lokalnego Gminy zostanie w całości zamieszczony na stronie internetowej Urzędu Gminy Łowicz oraz na stronie BIP,
- w Urzędzie Gminy zostanie wytypowane stałe miejsce „wyłożenia” Planu Rozwoju Lokalnego (w wersji drukowanej) – gdzie będą przychodzić wszystkie zainteresowane osoby w celu zaznajomienia się z jego treścią i założeniami;
- planuje się także zamieszczanie informacji o Planie Rozwoju Lokalnego oraz o jego poziomie wdrożenia w wydawnictwach prasowych.

Ponadto w momencie rozpoczynania realizacji zadania czy inwestycji zapisanych w dokumencie Plan Rozwoju Lokalnego Gminy informacja o tym zostanie zamieszczona na stronach internetowych gminy oraz na tablicy ogłoszeń znajdującej się w siedzibie Urzędu. Tak szeroko zakrojone działania zapewniają szerokie upowszechnienie i upublicznienie tego dokumentu, a tym samym pozyskanie akceptacji społecznej do jego realizacji

Przewodniczący Rady Gminy

/-/ mgr Maciej Malangiewicz